

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra teologické etiky a spirituální teologie

Jaroslav Koudelka

**Teologická východiska charitativní
činnosti křesťanské církve**

Diplomová práce

Vedoucí práce: ThLic. Petr Štica, Th.D

Praha 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předloženou diplomovou prací s názvem Teologická východiska charitativní činnosti křesťanské církve, zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.

Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.

Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 26. dubna 2012

Jaroslav Koudelka

Bibliografická citace

Teologická východiska charitativní činnosti křesťanské církve: Diplomová práce / Jaroslav KOUDELKA; vedoucí práce: ThLic. Petr ŠTICA, Th.D. Praha, 2012. 73 s.

Anotace

Teologická východiska charitativní činnosti křesťanské církve.

Práce je zaměřena na oblast charitativního působení křesťanské církve dnes známé pod pojmem diakonie, charakterizované jako služba lásky druhým, která je v současné době považována za jeden z klíčových, tedy konstitutivních prvků fundamentální struktury církve. Na základě rozborů vztahů mezi jednotlivými teologickými disciplínami zejména však biblistiky, systematické teologie a křesťanské sociální etiky, identifikuje charitní ideu křesťanské církve, jako společenství lásky ve službě trpícímu člověku. Zásadním určujícím rysem charitativní diakonie je Boží láska a od ní se odvíjející struktura hodnotového systému, který je pro křesťanskou církev specifický a zásadní.

Klíčová slova

charitativní práce, diakonie, služba lásky, křesťanská sociální etika, katolická sociální nauka

Abstract

The theological basis for the charitable activities of the Christian Church.

The thesis focuses on the charitable work of the Christian Church today known as Diakonia, characterised as a service of love to others, which is currently considered one of the key, i.e. constitutive elements, of the fundamental structure of the Church. Based on analyses of the relations between theological disciplines, particularly Biblical, systematic theology and Christian social ethics, it identifies the Christian Church's idea of charity as the communion of love in the service of those who suffer. A fundamental defining characteristic of the Diakonia charity is God's love and the structure of the assessment system that unfolds from it that is specific and essential for the Christian Church.

Keywords

Charitable work, Diakonia, service of love, Christian social ethics, Catholic social teaching

Počet znaků (včetně mezer): 133 623

Poděkování

Děkuji vedoucímu diplomové práce ThLic. Petru Šticovi, Th.D za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Rovněž děkuji bohoslovcům Arcibiskupského semináře v Olomouci, kteří mi byli při psaní práce velkou oporou.

Obsah

Úvod	8
1 VÝCHODISKA CHARITATIVNÍ PRÁCE	11
1.1 Charakteristika základních pojmů	12
1.1.1 Caritas.....	13
1.1.2 Diakonia	16
1.2 Teorie konstitutivních prvků církve	18
1.3 Znamky charitativní práce	24
2 BIBLICKÁ VÝCHODISKA DIAKONIE.....	27
2.1 Biblicko-hermeneutická reflexe, její význam a využití v křesťanské sociální etice	27
2.2 Biblický étos jako východisko a inspirace pomáhajícího vztahu	30
2.2.1 Východiska diakonie ve Starém zákoně	31
2.2.2 Východiska diakonie v Novém zákoně	38
3 SYSTEMATICKO-TEOLOGICKÁ VÝCHODISKA	43
3.1 Boží Trojice – hlavní činitel charitativního díla	43
3.2 Ježíš Kristus - zjevitel Trojiční lásky	44
3.3 Ekleziální rozměr charitativního jednání	48
3.4 Svátostný charakter diakonie	50
4 SOCIÁLNĚ-ETICKÁ VÝCHODISKA	52
4.1 Charita z pohledu katolické sociální nauky	52
4.2 Diakonie jako výraz společenské angažovanosti církve	55

Závěr	61
Seznam literatury	64
Seznam použitých zkratek	69
Přílohy	72

Úvod

Zvolené téma je inspirováno otázkami, jaká jsou východiska charitativní práce křesťanské církve a jakým způsobem mohou být využity v procesu uskutečňování diakonie. Tyto otázky jsou často pokládány v rámci vnitřních individuálních sebereflexí, ale také v individuálních či skupinových rozhovorech, které jsou neoddělitelnou součástí uskutečňované supervize v prostředí či institucích, které jsou diakonicky zaměřeny. Tyto otázky se nejčastěji objevují v souvislosti s poměrně neznámým syndromem vyhoření a syndromem pomáhajícího u pracovníků v pomáhajících profesích. Jsou to otázky existenciálního významu, jejichž nezodpovězení by mohlo ve spojení s dalšími aspekty,¹ citelným způsobem zasáhnout do života té či oné osoby, která se angažuje a která z pochopitelných důvodů do pomáhajícího procesu dává mnohem víc, než je obvyklé např. v jiných oblastech.

Z vlastních zkušeností vím, že přítomnost vnitřních dilemat může výrazným způsobem zasáhnout do života pomáhajícího a může tedy v důsledku rovněž ovlivnit kvalitu poskytované pomoci a to i v situacích, kdy to není samotnému pomáhajícímu lhostejné.

Cílem práce je snaha vyplnit alespoň tu část odpovědi, která přísluší teologii, která má objasnit pohnutky křesťana vstupujícího do procesu charitativní práce.

Práce je zaměřena na oblast charitativního působení křesťanské církve, dnes známé pod pojmem diakonie, charakterizované jako služba lásky druhým, která je v současné době považována za jeden z klíčových – konstitutivních prvků fundamentální struktury církve, kde zaujímá místo vedle martyrie, liturgie a koinónie.

---

¹ Mohou jimi být např. reálně existující etické dilema, spadající do oblasti (individuální etiky či křesťanské sociální etiky), v dnešní době však často související s ožehavým sociologickým rámcem, jako např. potíže spojené s uskutečňováním diakonie v multikulturním prostředí, nebo s odlišnostmi vnímání pojmu diakonie v prostředí katolickém či protestantském. Může jimi být, ale také duševní zranění či symptom, který svým charakterem spadá do oblasti psychologie. Dalšími aspekty mohou být životní krize různorodého charakteru (krize víry, vztahové krize, krize spojené se ztrátou blízké osoby apod.), které je vhodné řešit ve vzájemném kontextu disciplín praktické (zejména pastorální) teologie a neteologických oborů, které mají k doprovázení trpícího člověka v dnešním světě, co říci.

Na základě rozborů vztahů mezi jednotlivými teologickými disciplínami zejména však biblistiky, systematické teologie a křesťanské sociální etiky, identifikuje charitní ideu křesťanské církve jako společenství lásky ve službě trpícímu člověku. Zásadním určujícím rysem charitativní diakonie je Boží láska a od ní se odvíjející struktura hodnotového systému, který je pro křesťanskou církev specifický a zásadní.

Jak již bylo nastíněno, pozornost bude směřována na identifikaci a následnou prezentaci stěžejních pohnutek - východisek, které jsou nosným pilířem charitativního díla křesťanské církve, s cílem vytvořit z větší části realistický pohled na charitativní dílo církve z úhlu teologického. S tímto je nevyhnutně, z pochopitelných důvodů spojena snaha o vymezení místa charity-diakonie ve fundamentální struktuře církve a jejího vztahu k ostatním konstitutivním prvkům církve. K dosažení vytýčených cílů bude užito teoretických poznatků získaných dosavadním studiem v oblasti biblistiky, praktické teologie, vhodně zvolených témat dogmatické teologie a křesťanské sociální nauky.

Přesto, že zpracovávané téma je víceméně teoretické, budou zde předloženy rovněž poznatky praktické povahy, které nám umožní nahlédnout na řešené téma z více pozic, které jsou pro srozumitelný a komplexní pohled zcela zásadní. Zde nebude chybět věcný exkurz se zaměřením na otázku, proč právě křesťan a Boží lid jsou povoláni k diakonii a zda se tento požadavek jeví jako víceméně opodstatněný. Úvaha nad touto skutečností nás potom může vyprovokovat k úvahám v širších souvislostech, aniž bychom opustily stanovené téma.

První kapitola nabídne vhled do problematiky pohledem na fundamentální pojmy charitativního procesu. Zde budou středem zájmu nejčastěji skloňované pojmy charita a diakonie, které jsou v oblasti praxe církve mnohdy nejednotně chápány a používány. Čtenáři bude poskytnuta relevantní odpověď, kde bude poukázáno nejdříve na ty aspekty, které jsou oběma pojmům společné, a následně budou zmíněny ty aspekty, které osvětlují odlišnost pojmů. Dále bude prozkoumána teorie konstitutivních prvků církve v kontextu

dalších souvislostí, souvisejících s procesem uskutečňování církve. V závěru kapitoly budou zmíněny základní znaky charitativní práce.

Druhá kapitola nabízí, jak prozrazuje samotný název „Biblická východiska diakonie,“ pohled na biblický étos jako na základní inspirativní pramen pro charitativní praxi církve, s cílem poukázat především na ty oblasti a konkrétní texty Písma svatého, které mají pro inspiraci diakonie zásadní význam. Toto by nebylo možné bez pohledu na biblicko-hermeneutickou reflexi a úvah o jejím významu a možnostech využití v rámci křesťanské sociální etiky, respektive křesťanské sociální nauky.

Třetí kapitola přináší pohled vybraných dogmatických témat na charitativní diakonii. V této kapitole bych chtěl objasnit tvrzení, že charitativní úsilí církve je skutečným znamením spásy. Pokusím se zde rovněž zmínit fundamentální východiska, charitas, které zasahují do rámce dogmatické teologie. Rozsahem bude prostor třetí kapitoly vymezen pouze na fundamentální vhled, který má potvrdit tezi, že diakonie je odůvodněně považována za jeden z charakteristických rysů křesťanské církve.

Čtvrtá kapitola je zaměřena na sociálně-etická východiska diakonie. Cílem této kapitoly je vytvořit pohled na vztah křesťanské sociální nauky církve a charity, respektive diakonie. Součástí kapitoly bude pohled na diakonii, jako na výraz společenské angažovanosti církve, kde bude rovněž zmíněna otázka činnosti věřících laiků.

1. VÝCHODISKA CHARITATIVNÍ PRÁCE

V této úvodní kapitole bude pozornost zaměřena na pojmy „charita“ a „diakonie“, které jsou v oblasti charitativní práce považovány za stěžejní. Pokusíme se na oba pojmy nahlédnout nejprve v rovině vzájemného vztahu a následně v kontextu zvoleného tématu práce, s cílem poukázat zejména na ty zásadní aspekty pojmů, které mají pro inspiraci křesťansky motivované služby druhým zásadní význam. Součástí toho pohledu bude v rámci dodržení korektnosti poukázáno rovněž na některé aspekty srovnávaných pojmů, které přeci jen přinášejí určité odlišnosti pojmů, které jsou pro prostředí,² kde jsou užívány, specifické a do určité míry vlastní.

Na základě skutečností, se kterými se ještě v průběhu této kapitoly setkáme, budu v dalších úvahách o charitativním díle církve na základě odůvodněných pohnutek používat převážně pojmu „diakonie“, které umožní čtenáři nahlížet na situované téma méně komplikovaným způsobem, bez rizika, že byla předem zmařena hloubka a vážnost předkládaného tématu.

Cílem úvodní kapitoly je snaha o vytvoření srozumitelného pohledu na ústřední pojem „diakonie“, který se pokusím předložit v kontextu nejznámějších teorií, které jsou prezentovány teology,³ především z německy hovořících oblastí. Zde bude vyčleněn prostor také pro úvahu o míře zasazení, tzn. reálné pozice diakonie mezi ostatními konstitutivními prvky církve. Nevyhneme se tedy ani diskuzi o vzájemných vztazích zmíněných konstitutivních prvků, ale také vztazích s ostatními teologickými disciplínami,

---

² Protestanským teologům pojem charity občas slouží jako označení katolické, degenerativní formy diakonie. Katolickým teologům oproti tomu naopak pojem diakonie příliš připomíná protestanskou diakonii a připadá jim, že by se příliš vzdálili své katolické identitě. „Diakonické dílo“ slouží v Německu k označení protestantské pomoci a naopak „charitativní spolek“ (Caritasverband) pro katolickou pomoc. (Srov. HASLINGER Herbert: Diakonie: Grundlagen für die soziale Arbeit der Kirche, 15).

³ S diakonickou praxí církví mají v německy hovořících oblastech zhruba o dvacet let delší zkušenost než u nás. Většina nových poznatků byla prověřována v církevní pastorační praxi v rámci místních farních společenství. (Srov. LEHNER Markus: Prokrustovo lože – systematizace pastorálky, 150). V této práci jsou předloženy teze, které vycházejí z názorových linií především autorů: Herberta Haslingera, Markuse Lehnery, Norberta Metteho, Rolfa Zerfaße, Michala Opatrného a dalších.

kteřá bude z pochopitelných důvodů procházet napříč osou celé práce. V závěru kapitoly bude vymezen vztah diakonie k církvi a naopak, což bude uzavřeno až v samotném závěru práce.

1.1 Charakteristika základních teologických pojmů

Charitas a diakonie jsou slova, kterými běžně vyjadřujeme činnost spojenou s pomáháním trpícím. Jejich význam a vzájemný vztah ale zdaleka nejsou tak jasné, aby mohly být používány bez rozmyslu ať už jako synonyma nebo protiklady.

Oba pojmy bývají často v teologickém prostředí zaměňovány a znehodnoceny nesprávným užíváním na úroveň klišé. Někdy je pojem charitas redukován ve smyslu asistované pomoci jednotlivci, někdy ve smyslu organizované církevní pomoci, „politické diakonie.“⁴ Odlišení pojmů charitas a diakonie, které oba označují křesťanskou charitativní činnost, vyžaduje stanovení několika kritérií.⁵

Z úhlu Nového zákona se dají pojmy charitas i diakonie charakterizovat následovně: mají svátostnou strukturu, takže jednání lidí zpřítomňuje Boží jednání vůči člověku, snaží se obrátit dané společenské pořádky ve prospěch člověka, takže v sobě implikují kritiku společnosti, která člověka utlačuje, jejich kritériem je úcta k člověku a jeho jinakosti, projevují příklon k lidem, kterým se ubližuje a kterými se pohrdá, obecně kladný vztah k druhým jako existenciální projev křesťanské existence.⁶

Pojem charitas získal časem pejorativní podtón, protože je mu podsouván význam pouze individuální, případně pobožnůstkářské, pomoci bez jakéhokoliv společenského a politického angažmá. Tomu napomáhají jeho někteří zástupci výslovnou distancí od snahy o spravedlivý společenský řád. Pojem diakonie je naopak v protestantském prostředí občas chápán ambivalentně – může znamenat individualizování i naopak aplikaci nějakého

---

⁴ Srov. HASLINGER Herbert: Diakonie: Grundlagen für die soziale Arbeit der Kirche, 15.

⁵ Srov. tamtéž, 15.

⁶ Srov. tamtéž, 19.

systému a občas je použit k vyjádření slovní zbožnosti, známé pod starším názvem vnitřní zbožnosti. Zastánci tohoto směru většinou preferují svědectví slova před svědectvím činů, protože se domnívají, že diakonie ve smyslu Ježíšovy diakonie může být hlášána pouze jako vzývání Ježíšova jména. Německý překlad diakonie jako služby podsouvá pojmu další nebiblické významy jako podřízenost, nekritičnost atd. Jak je vidět, oba pojmy představují v církevním prostředí ambivalenci a těžko se dá očekávat jednotné používání.⁷

Jednoznačně se tedy nedá posoudit, který z obou výrazů je výstižnější a vhodnější. Pojmu *charitas* je někdy podsouvám negativní význam přívlastky "naivní", "apolitický", "individualistický", "asistenční". Pojmu *diakonia* se občas podsouvají výhradně pozitivní přívlastky a je z novozákonního hlediska vnímán jako výstižnější a teologicky obsažnější než pojem *charitas*, protože dává větší podnět k teologickému rozvíjení křesťanských možností a identity.⁸

1.1.1 Charitas

„*Charitas*“ z lat. (*charita*), znamená křesťanskou lásku ve významu lásky k bližnímu,⁹ bez rozdílu národnosti, rasy, náboženského přesvědčení. Na počátku vývoje pojmu *charitas* stojí antický pojem „*éros*“,¹⁰ společně s novozákonním „*agapé*“,¹¹ který je považován za ekvivalent pojmu *charitas*.

---

⁷ Srov. tamtéž, 16.

⁸ Srov. tamtéž, 19.

⁹ Srov. MATOUŠEK Oldřich: Slovník sociální práce, Praha: Portál, 2003, 80.

¹⁰ Antický pojem „*éros*“, z řec. (tělesná láska), který byl napříč křesťanskými dějinami pranýřován a byl mu přisuzován podřadný (okrajový) význam. Održení pojmu *érosu* a *agapé* bylo radikalizováno natolik, že v rámci filosofických a teologických diskuzích, byl pojem *éros* nazván vzestupnou láskou, která je víceméně žádostivá a posesivní, čili *érot*em, a *agapé* bylo naopak vnímáno jako typicky křesťanskou, sestupnou, velkodušnou láskou. Dnes jsou pojmy *éros* a *agapé* vnímány v kontextu jednoty, která je vidí jako nerozdělitelné propojení mezi vzestupem a sestupem, mezi *erótem*, který hledá Boha a *agapé*, která předává přijatý dar. „V tomto smyslu je *éros* Boha vůči člověku, zároveň celé *agapé*.“ (Srov. BENEDIKT XVI.: Encyklika *Deus caritas est*, 7; 10).

¹¹ Jedná se o lásku, která překračuje všechny hranice a všechna omezení a neuskutečňuje se v rámci morální normy, nýbrž stává se sama normou. Novozákonní pojem *agapé* tedy není v žádném případě citem lásky, nýbrž spíše změnou sociálních poměrů ve prospěch naplnění potřeb a svobody bližních (HASLINGER Herbert: *Diakonie: Grundlagen für die soziale Arbeit der Kirche*, 18), to znamená, že láska, o které mluví Písmo je především přizpůsobení se druhým a také podnětem k činu. Tato láska dokazuje svoji pravdivost pouze ve skutečích ve prospěch chudých a trpících (SCHMAUS 1993).

Požadavek této lásky vyplývá z náboženského přesvědčení, že člověk je stvořen k Božímu obrazu a jako takový má zvláštní postavení a nejvyšší důstojnost v řádu všeho stvoření.¹² Slova svatého apoštola Jana tuto lásku nazývají „Boží láskou,“¹³ která je zřetelným jádrem křesťanské víry,¹⁴ tedy křesťanským obrazem Boha a z toho vyplývajícím obrazem člověka a jeho životní cesty.¹⁵

Křesťanská charitas, tak jak o ní nyní uvažujeme je především charakteristickou základní vztahovou dominantou a to hned v několika zásadních rovinách. První rovina hovoří o vztahu lásky - příklonu Boha k člověku, která vyplývá ze stvoření. Druhá rovina je onou očekávanou odpovědí člověka na Boží volání, která má podobu víry a věrnosti vůči jedinému Bohu. Další rovinou je mezilidský vztah, nebo chceme-li vztah k bližnímu, který vychází z Boží lásky,¹⁶ tzn., že Bůh je jeho původcem – příčinnou, ale zároveň i cílem ke kterému směřuje.¹⁷ Tuto skutečnost potvrzuje Oldřich Matoušek, když říká, že charitativní úsilí reprezentuje křesťanskou lásku jako vztahovou dominantu jednak na úrovni mezi jednotlivci a Bohem a posléze mezi bližními.¹⁸ Součástí této vztahové linie je rovněž zdravý a přiměřený, tedy neporušený vztah lásky k sobě samému, který jak víme ze zkušenosti, hraje v pomáhajícím vztahu nezanedbatelnou roli.¹⁹ Shrnuto tedy jde v křesťanské lásce především o bratrskou lásku k bližnímu, k sobě samému, ke světu a především pak k Bohu.²⁰

Z pozitivních i negativních zkušeností z kontaktů s jinými lidmi – sourozenci, rodiči, přáteli, dětmi – zjišťujeme, co znamená slovo láska, ale teprve když vystoupíme ze

---

¹² Srov. DRUHÝ Vatikánský koncil: Pastorální konstituce v dnešním světě *Gaudium et spes*, (ze dne 7. prosince 1965), in: Dokumenty II. vatikánského koncilu, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, 173–265, čl. 12.

¹³ Srov. 1 J 4,16

¹⁴ Srov. HASLINGER Herbert: *Diakonie: Grundlagen für die soziale Arbeit der Kirche*, 17.

¹⁵ Srov. GS 12.

¹⁶ Srov. RAHNER Karl, VORGRIMLER Herbert: *Teologický slovník*, 1. svazek, Praha: Zvon, 1996, 10.

¹⁷ Srov. OPATRŇY Michal, LEHNER Markus (a kol.): *Teorie a praxe charitativní práce. Uvedení do problematiky. Praktická reflexe a aplikace*, České Budějovice: Teologická fakulta JU, 2011, 45.

¹⁸ Srov. MATOUŠEK Oldřich a kol.: *Metody a řízení sociální práce*, Praha: Portál, 2003, 33.

¹⁹ Srov. SCHMAUS Michael: *Život milosti a milostiplná*, 143.

²⁰ Srov. ROTTER Hans: *Osoba a etika*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997, 82.

své uzavřenosti a sebestřednosti, pochopíme, co znamenají Ježíšova slova: „Kdo chce svůj život zachránit, ztratí jej, kdo jej ale svůj život pro mne ztratí, zachrání jej.“²¹ K tomu, aby se člověk odhodlal prokázat druhému důvěru nebo milosrdenství, musí se sám milosrdenství a důvěře odevzdat.²²

Papež Benedikt XVI. srozumitelnými slovy připomíná, že “pro nás křesťany je vlastním zdrojem milosrdné lásky Bůh. Charita tedy není chápána, jako pouhá obecná dobročinnost, ale jako dávání sebe sama, dokonce až k oběti života za druhé po vzoru Ježíše Krista. Církev proto pokračuje v Kristově zachraňujícím poslání v tomto čase a prostoru. Chce přijít ke každé lidské bytosti, vedena přesvědčením, že každý jedinec má vědět, že nic nás nemůže odloučit od lásky Kristovi.”²³

V tomto smyslu je charitativní služba bližním milosrdnou láskou, která se projevuje konkrétním jednáním²⁴ a jak už bylo predestřeno dříve, je tato láska spojena s láskou k Bohu, který je zároveň jejím zdrojem - původcem a stává tak přirozeně živým svědectvím křesťanské víry. Aby jí mohla skutečně být, je nutné, aby byla živým evangeliem dosvědčujícím jednotu slova a jednání, neboť „všichni věřící jsou totiž povinni příkladem svého života i svědectvím svého slova dávat viditelně najevo“²⁵ skutečnost, že církev je poslaná Kristem, aby zvěštovala a zpřítomňovala Boží lásku ve světě.²⁶ Charitativní dílo se tak stává křesťanskou sociální skutečností, když všemi dostupnými prostředky víry, zejména však láskou usiluje o zlepšení mezilidských vztahů a podmínek života celé společnosti.²⁷

---

²¹ Mt 16,25

²² Srov. THYEN Hartwig: Gottes – und Nächstenliebe, in: SCHÄFER Gerhard K., STROHM Theodor: Diakonie – biblische Grundlagen und Orientierungen, Ein Arbeitsbuch, Heidelberg: Veröffentlichungen, des Diakonie Wissenschaftlichen institut an der Universität, 1998, 263–296, 264.

²³ BENEDIKT XVI.: Křesťanská charita zvěstuje Kristovu lásku – po jeho vzoru až k oběti života, <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=14615>, (27. 5. 2011).

²⁴ Srov. Charitativní služba církve. Pastorační péče o charitu, dokument č. 29, Praha: Česká biskupská konference, 2005, 4.

²⁵ DRUHÝ Vatikánský koncil: Dekret o misijní činnosti církve *Ad gentes*, (ze dne 7. 12. 1965), in: Dokumenty II. vatikánského koncilu, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, 459–507, 11.

²⁶ Srov. tamtéž, 10.

²⁷ Srov. MATOUŠEK Oldřich a kol.: Metody a řízení sociální práce, 36–37.

Zde je na místě připomenout skutečnost, že „charita není pro církve určitým druhem společensky prospěšné činnosti, kterou by mohla přenechat někomu jinému, protože patří k její vlastní povaze a představuje neodmyslitelný výraz její vlastní esence.“²⁸ Církve ve svém charitativním úsilí – při realizaci poskytování pomoci, klade velký důraz na osobní vztah, který je vyjádřen tzv. blížeňskou láskou, která je sama sebou diakonií a která tímto vyjadřuje kvalitu poskytované křesťanské služby spontánně poskytované všem lidem bez výhrad a bez dalších zájmů.²⁹

„Charitas – agapé překračuje hranice církve,“³⁰ když obrací svoji pozornost ke každému člověku bez výhrad. Jako příměru můžeme použít příklad milosrdného Samaritána, kde dostává slovo právě universální láska, kterou musíme uplatňovat i vůči cizincům, nebo lidem, s nimiž jsme se „náhodou“ potkali.³¹

1.1.2 Diakonia

Řecké slovo „*diakonia*“ (česky diakonie) bylo ve svém původním významu chápáno jako služba potřebným (chudým, nemocným, postiženým) lidem, která byla vykonávána tzv. diakony či diakonkami (jáhnny a jáhenkami).³² Překlad slova diakonie jako služby vychází z lidové řečtiny, kdy sloveso diakoneo znamenalo „čekat u stolu“ a odtud se význam rozšířil ve smyslu pomáhání druhým nikoliv z pozice nadřazenosti, nýbrž z pozice nejnižší, nepatrné v různých významech. V Novém zákoně řecké pojmy diakonia/diakoneo vždy nějak souvisejí se službou u stolu, s podáváním pokrmu.³³ Slovo diakonia bylo v Novém zákoně používáno tak často, že se stalo jakousi šifrou či zkratkou pro křesťanskou existenci jako takovou.³⁴

---

²⁸ Tamtéž, 25.

²⁹ Srov. HASLINGER Herbert: *Diakonie zwischen Mensch, Kirche und Gesellschaft*, 173.

³⁰ BENEDIKT XVI.: *Deus caritas est*, 25.

³¹ Srov. tamtéž, 25.

³² Srov. MATOUŠEK Oldřich: *Slovník sociální práce*, 52.

³³ Srov. Lk 10,40

³⁴ Srov. HASLINGER Herbert: *Diakonie: Grundlagen für die soziale Arbeit der Kirche*, 18.

Diakonický, tedy charitativní charakter křesťanské církve byl patrný již v jejím počátku, zejména v situacích, kdy se křesťanské obce v prvotní církvi ocitly v těžkých situacích. Prostřednictvím volby a ustanovením oněch sedmi mužů se diakonie, tedy služba lásky k bližnímu vykonává ve jménu křesťanské komunity organizovaným způsobem a je tak natrvalo začleněna do základní struktury církve samotné.³⁵ To znamená, že vedle episkopoi, kteří byli odpovědnými předsedy a vůdci obce, byla ustanovena funkce diakonoi, která byla úzce spjata se službou eucharistie a v níž se osobitým způsobem odrážela norma Ježíšovy služby potřebným, tak jak ji sám ustanovil.³⁶

Pod pojmem diakonie se tedy rozumí veškeré jednání, které v praxi přemáhá nebo zmírňuje bídu a chudobu ve všech smyslech těchto slov a pomáhá postiženým se vyrovnat podmínkám ostatních lidí.³⁷ V křesťanském prostředí bývá pojem diakonie na rozdíl od *caritas* používán především spíše v protestantském, prostředí, kde plní funkci označení pro služebné jednání ve prospěch druhého člověka.

Diakonie tak směřuje k osvobození a ke spáse druhých, zvláště však těch, kdo se stali oběťmi stávající moci. V tomto smyslu je bezpodmínečnou službou a následováním Ježíše Krista, který nám připomíná, že máme stát vždy a především na straně chudých a bezvýznamných. Ve středu charitativně-diaconického působení církve stojí spása člověka. Tento diaconický charakter služby je pak viditelným svědectvím živé Kristovy přítomnosti v církvi, která ji činí živým nástrojem spásy.³⁸

Církev ve svém charitativním úsilí – při realizaci poskytování pomoci, klade velký důraz na osobní vztah, který je vyjádřen tzv. bliženeckou láskou, která je sama sebou

---

³⁵ Srov. BENEDIKT XVI.: Encyklika *Deus caritas est*, 21.

³⁶ Srov. ROLOFF Jürgen: Zur diakonischen Dimension und Bedeutung von Gottesdienst und Herrenmahl, in: SCHÄFER Gerhard K., STROHM Theodor: *Diakonie – biblische Grundlagen und Orientierungen*, Ein Arbeitsbuch, Heidelberg: Veröffentlichungen, des Diakonie Wissenschaftlichen institut an der Universität, 1998, 186–201, 201.

³⁷ Srov. HASLINGER Herbert: Diakonie: Grundlagen für die soziale Arbeit der Kirche, 21.

³⁸ Srov. METTE Norbert: Diakonia, in: Lexikon der Pastoral, Lexikon für Theologie und Kirche kompakt, 1. sv. Freiburg – Basel – Wien: Herder, 2002, 296–298.

diakonií a která tímto vyjadřuje kvalitu poskytované křesťanské služby spontánně poskytované všem lidem bez výhrad a bez dalších zájmů.³⁹

1.2 Teorie konstitutivních prvků církve

Rámec této podkapitoly je zaměřen na teorii konstitutivních prvků církve, kde bude zkoumána pozice diakonie v rámci vlastní konstitutivní struktury církve a jejího vzájemného vztahu k ostatním konstitutivním prvkům. Dále zde bude rovněž předložen pohled na diakonii v kontextu evangelijního paradigmatu.

Nauka o třech Kristových úřadech – základní východisko konstitutivní teorie církve

Nauka o třech Kristových úřadech církve je nezanedbatelnou skutečností, kterou se musíme zabývat, chceme-li získat ucelený pohled na teorii konstitutivních prvků. Vznik této trilogie pramení z textu Písma svatého Nového zákona z posledních třech veršů Matoušova evangelia.⁴⁰ Z našeho pohledu můžeme nauku o třech Kristových úřadech považovat za výchozí základnu nynějšího aktuálního modelu. Církev a její činnost v období vzniku nauky o třech úřadech,⁴¹ byla v kontextu tohoto základního modelu vnímána jako pokračovatelka tří Kristových úřadů:⁴² prorockého, kněžského a královského, které byly charakterizovány jako posláni, ze kterých byly následovně v církvi ustanoveny tyto úřady:⁴³

Učitelství – výuka svěřeného Božího lidu;

Kněžský – slavení bohoslužby a správu svátostí;

---

³⁹ Srov. HASLINGER Herbert: HASLINGER Herbert: Diakonie zwischen Mensch, Kirche und Gesellschaft: eine praktisch-theologische Untersuchung der diakonischen Praxis unter dem Kriterium des Subjektseins des Menschen, Würzburg: Echter Verlag, 1996, 173.

⁴⁰ Srov. Mt 28,18-20

⁴¹ Tato trilogie vyšla na světlo teprve u církevních Otců, nejprve u Justina; (LEHNER Markus: Prokrustovo lože – systematizace pastorálky, in: *Teologické texty 5* (1996), 148–151, 148.

⁴² Srov. Kodex kanonického práva, Praha: Zvon, 1983, kán. 204 § 1.

⁴³ Srov. LEHNER Markus: Prokrustovo lože – systematizace pastorálky, in: *Teologické texty 5* (1996), 148–151, 148.

Královský – výstavba a řízení náboženské obce, tedy péči o svěřený lid.

Nauka o trojím Kristově úřadu přinesla do církevní praxe definici, která byla využívána v rámci pastorální teologie, která definovala klérus respektive kněží jako jediné pokračovatele Ježíšovi činnosti, tedy jako subjekty církevní praxe a ostatní křesťany jako objekty pastoračního působení církve.⁴⁴

S odstupem času, bylo však na základě poznatků biblických věd zjištěno, že Ježíšovi výzvy, tak jak je nacházíme v závěru Matoušova evangelia, nesměřují pouze k úzkému okruhu jeho nejbližších učedníků, ale k celému Božímu lidu, respektive ke všem křesťanům. Tato nová zjištění byly příčinou zásadních změn v celé teologii, zejména pak teologii praktické, nebo chceme-li pastorální, kdy vznikly nové teorie založené na věrohodné argumentaci exegetů a biblistů. Pro potřeby této práce, tedy pro diakonii má velký význam změna pohledu na téma následování Ježíše, které je adresováno celému Božímu lidu – církvi. Ježíšovi výzvy k následování mají rovněž individuální charakter, to znamená, že jsou směřovány do srdce každého křesťana.⁴⁵

Pastorálně-teologická trilogie a její další vývoj

Konstitutivní teorie trojičního Kristova úřadu se krátce po II. vatikánském koncilu mění na model novější, který lépe tj. mnohem srozumitelněji charakterizuje systemizaci církevního jednání, zvláště vzhledem k dnešním exegetickým kritériím. Jedná se o model, který je specifikován třemi základními funkcemi církve: *zvěstování* – hlásání, *liturgie* – slavení a *diakonie* – služba potřebným. Tento model byl a ještě stále je, vnímán jako nová obdoba trojího Kristova úřadu, který byl poměrně v krátkém časovém horizontu přijat, zvláště pak v německy hovořících zemích, kde vstupuje do života církve jako základní strukturovaný model pastoračních úkolů farnosti, která je primárním článkem církve. Zde,

---

⁴⁴ Srov. tamtéž.

⁴⁵ Srov. OPATRŇY Michal: *Diakonická teologie*, skriptum, České Budějovice: TF JU, 2007, <http://www.tf.jcu.cz/getfile/02b0d12a07a8d2e8>, (3. 3. 2012), 16.

v německy mluvících oblastech se odehrávají další odborné teologické diskuze a úvahy spojené s následným vývojem uspořádání konstitutivní teorie.

Znamená to tedy, že v praxi církve se nelze obejít bez integrace obou zmíněných modelů, i když za tzv. výchozí základnu je spíše považován model tří základních funkcí, který lze lépe, biblicky a ekleziologicky zdůvodnit, a který více odpovídá tomu, co lidé od církve očekávají.⁴⁶

Tento další vývoj v oblasti konstitutivní teorie uskutečňování církve zaznamenává pokus mnoha odborníků⁴⁷ z oboru praktické teologie, o zařazení čtvrtého konstitutivního prvku do konceptu „pastorálně-teologické trilogie“,⁴⁸ jak jej nazývá Lehner. Jedná se o prvek „koinónia“, který znamená vytváření společenství. Markus Lehner o tomto prvku hovoří také jako o službě řízení, jejíž potřeba je v procesu uskutečňování církve, více než vhodná, dokonce nezastupitelná.⁴⁹

Dostáváme se tedy nyní k finální, dnešní podobě modelu, který sestává ze čtyř následujících konstitutivních prvků: *kerygma*, *leiturgia*, *diakonia* a *koinónia*. Z pohledu na charitativní dílo církve se tento model jeví jako nejvíce přijatelný, neboť má-li být charitativní práce – křesťanská služba potřebným, skutečně chápána jako jeden ze zásadních konstitutivních prvků církve, dnes označovaným řeckým slovem *diakonia*, musí být vykonávána v kontextu dalších konstitutivních prvků: *leiturgia* (dílo lidu) – charakterizující vztah Boha k člověku a člověka k Bohu v tzv. Bohoslužebném jednání (slavení mše, bohoslužba slova, modlitba, slavení svátostí atd.); *martyria* (svědectví) - svědectví Bohu, vydávané šířením radostné zvěsti v kontextu svědectví vlastního života,

---

⁴⁶ Srov. LEHNER Markus: Prokrustovo lože – systematizace pastorálky, 151.

⁴⁷ V uplynulých letech se především würzburgský pastorální teolog Rolf Zerfaß vždy zasazoval za doplnění původních třech funkcí o koinónii (Srov. LEHNER Markus: Prokrustovo lože – systematizace pastorálky, 149), s konstitutivním modelem o čtyřech aspektech počítá ve svých úvahách také Herbert Haslinger (Srov. HASLINGER Herbert: Diakonie zwischen Mensch, Kirche und Gesellschaft, 755), z českých autorů se této teorii již delší dobu věnuje Michal Opatrný, který je garantem oborů praktické teologie, souvisejících s problematikou charitativní práce a diakonie na Teologické fakultě JU v Českých Budějovicích.

⁴⁸ LEHNER Markus: Prokrustovo lože – systematizace pastorálky, 148.

⁴⁹ Srov. tamtéž, 151.

jako osobního příkladu víry a vztahu k Bohu, které společně vytvářejí *koinónii* (společenství) jako základní princip existence církve.⁵⁰ Toto společenství podle Lehnera a Opatrného charakterizuje skutečnost, že Ježíš Kristus sjednocuje a povolává všechny věřící křesťany k životu a službě ve společenství ve vztahu k Bohu a druhým lidem.⁵¹

Diakonie jako konstitutivní činnost církve

Pro potřeby této práce má velký přínos dvojí význam pojmu diakonie, vycházející z Nového zákona, o kterém hovoří Norbert Mette. V prvním případě je pojem diakonie chápán jako „*materiální diakonie*,“ jak je tomu např. ve Skutcích apoštolských - rozdělování hmotné pomoci chudým křesťanským vdovám;⁵² ve druhém případě je pojem vnímán jako nábožensko-spirituální diakonie, tj. „*diakonie slova*“ – výklad Božího slova, kázání, katecheze, pastorační rozhovor,⁵³ nebo služba smíření – která směřuje k vzájemnému smíření lidí navzájem a lidí s Bohem.⁵⁴ Oba zmíněné pojmy je nutné chápat v kontextu celistvosti, kdy nelze oddělit jednu stránku od druhé.⁵⁵

Totožný model je patrný v systémových strukturách zřízených pro podporu solidarity, které „mají v zásadě dvojí formu: odvádění finančních dávek církvi, která je pak na základě aktuálních sociálních potřeb rozděluje potřebným, a přímou osobní pomoc, která má pak materiální nebo nemateriální povahu.“⁵⁶

Specifický náhled v oblasti pohledu na charitativní dílo církve (diakonii), můžeme vidět u německého teologa Herberta Haslingera, který hovoří o jakési přímé nadřazenosti charitativního díla (diakonie) vůči ostatním konstitutivním prvkům, kterou při této

---

⁵⁰ Srov. tamtéž, 149.

⁵¹ Srov. OPATRŇY Michal, LEHNER Markus (a kol.): Teorie a praxe charitativní práce. Uvedení do problematiky, Praktická reflexe a aplikace, 39–40.

⁵² Srov. Sk 6,2

⁵³ Srov. Sk 6,4

⁵⁴ Srov. 2 Kor 5,18

⁵⁵ Srov. OPATRŇY Michal, LEHNER Markus (a kol.): Teorie a praxe charitativní práce. Uvedení do problematiky. Praktická reflexe a aplikace, České Budějovice: Teologická fakulta JU, 2010, 41.

⁵⁶ MATOUŠEK Oldřich a kol.: Základy sociální práce, Praha: Portál, 2001, 42.

příležitosti nazývá „*primátem diakonie*“.⁵⁷ Onen primát spočívá podle Haslingera v tom, že diakonie má mít na praxi církve největší vliv a proto hovoří o praxi církve jako o praxi diakonické. V souvislosti s tímto je nutno poznamenat, že „služba potřebným v tomto pojetí nemá potlačovat ostatní konstitutivní prvky církve, ale bohoslužba má být diakonickou bohoslužbou, společenství diakonickým společenstvím a svědectví Bohu diakonickým svědectvím.“⁵⁸ To v konečném důsledku znamená, že bohoslužebné jednání, společenství a svědectví Bohu vznikají právně skrze diakonii.⁵⁹ Důvodem tohoto tvrzení je prostá skutečnost, že Ježíšův život a působení neměly žádné diakonické části, ale diakonií přímo byly.⁶⁰

Výše řečené tedy potvrzuje, že diakonie je podstatou Kristovy církve,⁶¹ která po vzoru svého Pána, vstupuje do dějin spásy s cílem sloužit člověku a světu skrze bliženeckou lásku, která pramení z kříže, který je výrazem radikálnosti lásky, která se zcela dává, a je rovněž vyjádřením života, který znamená zcela bytí pro druhé.⁶² Církev tak usiluje, aby na základě svého pověření šířit ve světě dobro, spravedlnost a naději, bylo její charitativní dílo skutečným viditelným znamením Boží lásky (*caritas*) pro svět a člověka, zejména pak pro chudé, slabé, trpící a jakkoli jinak ohrožené jednotlivce, rodiny, skupiny či národy na celém světě, způsobem, který je ve shodě s Božím plánem a navzdory času zůstává znamením spásy člověka – Božího dítěte.⁶³

Vztah diakonie a evangelizace

Hlásání evangelia má silně diakonický charakter. K tomuto tvrzení máme hned několik důvodů. Diakonický rozměr evangelijního jednání církve má mnoho společného s předcházejícím Haslingerovým pohledem na církev, která se uskutečňuje především jako

---

⁵⁷ HASLINGER Herbert: HASLINGER Herbert: *Diakonie zwischen Mensch, Kirche und Gesellschaft*, 742.

⁵⁸ Tamtéž, 755.

⁵⁹ Srov. tamtéž, 749.

⁶⁰ Srov. tamtéž, 751.

⁶¹ Srov. OPATRŇY Michal, *Církevní diakonie, nebo diakonická církev? Nástin katolické diskuze o diakonii jako konstitutivním prvku církve*, 4. *Diakonická církev*.

⁶² Srov. tamtéž.

⁶³ Srov. ZERFAß Rolf.: *Lebensnerv Caritas. Helfer brauchen Rückhalt*, Herder, Freiburg i. Br. 1992, 15.

církev diakonická, to znamená, že k procesu jejího věrohodného uskutečňování může dojít jen skrze vzájemné působení již zmíněných čtyř konstitutivních prvků. To znamená, že má-li evangelizace diakonický rozměr, platí pravidlo této vzájemnosti i naopak.

Na prvním místě je třeba zmínit námitku, kterou kdybychom nezmínili, riskovali bychom možnou ztrátu věrohodnosti úvahy o evangelijním paradigmatu skloňovaném v kontextu diakonie. Diakonie totiž, ani v rámci evangelizačního procesu, nesmí být využíváno jako prostředku ke získávání nových potencionálních křesťanů. V souvislosti s tímto je ale nutné připomenout, že vznik případného členství v křesťanské církvi pramenící z osobní konverze, nebo plynoucí z životní situace, tím není vyloučeno.

Dalším kritérium vyžaduje, aby evangelizace tedy hlásání Boží zvěsti bylo uskutečňováno jak slovem tak rovněž jednáním, které mají spolu vzájemně korespondovat, což souvisí se samotnou metodou hlásání. Samotné hlásání pak probíhá na dvou základních úrovních, jednak směrem dovnitř církve a dále pak směrem navenek. To v důsledku znamená, že pokud chce církev věrohodným způsobem uskutečňovat hlásání kerygmatu všem lidem, musí být nejdříve sama, uvnitř evangelizována proto, aby si neustále připomínala obsah, respektive jádro radostné zvěsti, kterým je zmrtvýchvstalý Kristus.⁶⁴

Druhá úroveň, vycházející z Pánova příkazu, znamená hlásání evangelia všem národům, zvláště pak těm nejchudším a bezbranným, kteří propadají zoufalství. Přičemž obě zmíněné úrovně jsou spolu opět vzájemně propojeny. První úroveň je nevyhnutnou skutečností, která uschopňuje k evangelizaci – ke službě. Druhá je oním konkrétním diakonickým uskutečněním církve – službou člověku – službou Bohu. Věrnost evangeliu v sobě nutně zahrnuje konkrétní pozornost a zaměření k našim bližním a starostlivost o ně, a to jak po stránce fyzické (materiální), tak i morální a duchovní. Evangelizace jak do nitra církve, tak navenek předpokládá sjednocení našeho srdce s Kristovým, zejména proto, aby se láskyplná podpora a zájem o naše bližní proměnily ve vědomé sdílení jejich utrpení a stalo se tak pro ně jejich novou nadějí. Opravdovost tohoto jednání se projeví na jedné

---

⁶⁴ Srov. PAVEL VI.: *Evangelii nuntiandi*, Apoštolská exhortace (z 8. prosince 1975), Praha: Zvon, 1990, 38–39.

straně jako nekonečné Boží milosrdenství vůči každému člověku, které září na Kristově tváři, a na druhé straně naší vírou.⁶⁵

Alternativa toho úhlu pohledu pak umožňuje uvažovat o diakonii v souvislosti s evangelizací, s velkým respektem a patřičnou úctou, bez dalších námitek.⁶⁶

1.3 Znaky charitativní práce

Z pohledu praktické teologie můžeme charitativní práci charakterizovat jako prostor vzájemné integrace diakonie a sociální práce. Na jedné straně stojí sociální práce se svými zákony, metodami a hodnotami, a na straně druhé diakonie, která, inspirována Božím slovem vnáší do vztahu vnitřní motivaci a osobní víru pomáhajících křesťanů. K této integraci nedochází v rámci teoretických akademických diskuzí, ale především v konkrétní každodenní praxi, tedy v konkrétní práci konkrétních lidí, což můžeme rozpoznat v následujících konkrétních bodech:⁶⁷

1. Požadavek komplexní pohledu na potřeby člověka se jeví jako oprávněný a z pochopitelných důvodů rovněž odůvodněný. Srozumitelné řešení nabízí pohled na vztah doprovázejícího a doprovázeného v rámci pastorační disciplíny, který má na paměti vedle biologických a psycho-sociálních stránek člověka také stránku spirituální, která je člověku vlastní již z jeho podstaty stvoření. Ve středu charitativního úsilí stojí člověk ve své celistvosti, což prakticky znamená, že diakonický rozměr přístupu k člověku přináší do sociální práce naději, která směřuje „k lidsky důstojnému zvládnutí jeho těžké životní situace.“⁶⁸

---

⁶⁵ Srov. BENEDIKT XVI.: Dobročinnost je příležitostí k evangelizaci, www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=15971, (24. 2. 2012).

⁶⁶ Srov. OPATRNÝ Michal: Vliv teologie osvobození na pastorační a charitativní práci v Evropě, 66–67.

⁶⁷ Srov. OPATRNÝ Michal, LEHNER Markus (a kol.): TEORIE A PRAXE CHARITATIVNÉ PRÁCE, Uvedení do problematiky, Praktická reflexe a aplikace, 43–45.

⁶⁸ OPATRNÝ Aleš: Pastorační péče v méně obvyklých situacích, Praha: Pastorační středisko sv. Vojtěcha, 2005, 9.

2. Přítomnost osobního vztahu při poskytování pomoci tzv. blíženecké lásky, je další skutečností, která charakterizuje charitativní práci. Ježíš Kristus je i zde tím, kdo činí charitativní úsilí čitelným znamením spásy, když se v příběhu o milosrdném Samařanovi (Lk 10,25-37) ptá: „*Kdo z těch tří, myslíš, byl bližní tomu, který upadl mezi lupiče?*“⁶⁹ Odtud vyvstává k životu nový pojem „blíženecká láska“, který mnohem přesněji a konkrétněji pojmenovává vztah k potřebnému, který by měl být vlastní pomáhajícímu a který musí mít na paměti, má-li sloužit ku prospěchu příjemce, že může a někdy i dokonce musí být korigován poznatky jiných vědeckých oborů, které se obvykle na pomoci potřebným v širším slova smyslu podílejí (sociální práce, psychologie, sociologie)⁷⁰

3. Charitativní práce se vědomě a cíleně zaměřuje na člověka, který při poskytování sociální péče stojí mimo hlavní proud zájmu sociálního státu a trhu se sociálními službami. Hlavní specifikum křesťanské pomoci je její bezpodmínečnost, která se nejvíce projevuje, když směřuje k těm nejbezbrannějším. Tuto skutečnost dosvědčuje svým jednáním Ježíš, který zaměřuje svoji pozornost na chudé a trpící, kteří neměli ve společnosti místo ani dovolání.⁷¹ „Trpící člověk je totiž cestou církve, právě proto, že je cestou Krista, dobrého Samaritána, který „se nevyhnul, nýbrž byl pohnut soucitem, přistoupil k němu, (.....) ošetřil jeho rány (.....)“⁷² a staral se o něj.“⁷³

4. Na základě zkušeností získaných v posledních dvaceti letech si je církev vědoma skutečnosti, že nestačí pomáhat jen v akutní nouzi, tedy v daném okamžiku s perspektivou velmi malé šance na zlepšení a stabilizaci situace příjemce, ale snaží se o realizaci systematické, institucionalizované charitativní pomoci. Učitelství se pak v rámci hlásání sociální spravedlnosti snaží srozumitelným způsobem upozornit na společenské nešvary, které jsou skutečnými příčinami a které ač mnohdy skrytě, stojí za problémy právě těch nejchudších a bezbranných. Toto úsilí směřuje ke všem společenským vrstvám

---

⁶⁹ Lk 10,36

⁷⁰ Srov. OPATRŇY Michal, LEHNER Markus (a kol.): TEORIE A PRAXE CHARITATIVNÉ PRÁCE, Uvedení do problematiky, Praktická reflexe a aplikace, 44.

⁷¹ Srov. tamtéž, 44.

⁷² Srov. Lk 10,32–34

⁷³ JAN PAVEL II.: *Christifideles laici*. Posynodní apoštolský list, o povolání a poslání laiků v církvi (ze dne 30. 12. 1988), Praha: Zvon, 1996, 53.

a institucím, které jsou odpovědné za obecné blaho národů na národní či globální úrovni.⁷⁴ „Církve totiž nesmějí mlčet, protože by to znamenalo jejich tichou spoluvinu“.⁷⁵

5. Dalším podstatným prvkem charitativní práce je skutečnost, že tato se snaží být součástí lidské společnosti a nestát tak mimo dění dnešního světa.⁷⁶ Tato snaha o sounáležitost je vyjádřena v Pastorální konstituci II. vatikánského koncilu, který konstatuje, že společenství katolické církve je úzce a těsně spjato s celým lidstvem,⁷⁷ do kterého je začleněno, a ke kterému chová lásku a úctu. Církev vstupuje do tohoto intimního vztahu se světem právě skrze charitativní dílo, aby tak pod vedením Ducha utěšitele pokračovala v díle Krista, tedy především proto, aby vydávala svědectví pravdě, sloužila a přiváděla ke spáse člověka.⁷⁸

Integrace diakonie a sociální práce se v tomto pohledu jeví jako nanejvýš potřebná a odůvodněná. Naléhavost tohoto požadavku je z tohoto pohledu oboustranným přínosem zúčastněných stran.

---

⁷⁴ Srov. OPATRŇY Michal, LEHNER Markus (a kol.): TEORIE A PRAXE CHARITATIVNÉ PRÁCE, Uvedení do problematiky, Praktická reflexe a aplikace, 44.

⁷⁵ *Pokoj a dobro*, List k sociálním otázkám v České republice k veřejné diskusi, Praha: Česká biskupská konference, 2000, 61.

⁷⁶ Srov. LEHNER Markus: „Konkretion: Diakonie – Institutionen,“ in: Handbuch Praktische Theologie: Durchführungen, ed. Hermebert Haslinge, Mainz: Matthias-Grünwald – Verlag, 2000, 418.

⁷⁷ Srov. GS 3.

⁷⁸ Srov. GS 3.

2 BIBLICKÁ VÝCHODISKA DIAKONIE

V této kapitole budeme uvažovat o inspiraci Písma svatého Starého a Nového zákona pro křesťanskou charitativní činnost. Nejprve bude zmíněna otázka biblicko-hermeneutické reflexe, jejího významu a způsobu využití především v křesťanské sociální etice. Dále budu pokračovat pohledem na biblický étos Starého a Nového zákona, kde budou vyzvednuty místa, která by mohla sloužit jako východiska a inspirace pomáhajícího vztahu, tak jak napovídá název druhé kapitoly. V rámci této kapitoly je pak od věci prozkoumat Ježíšovo působení, které svým charakterem představuje jádro teologické interpretace Písma.

2.1 Biblicko-hermeneutická reflexe, její význam a využití v křesťanské sociální etice

Uvažujeme-li o biblickém poselství jako o hermeneutice vlastní lidských zkušeností, pak je patrné, že se v křesťanské praxi jen stěží obejdeme bez potřebné poctivé hermeneutické práce. Správné pochopení odkazu poselství Písma svatého se rodí v rámci jeho aktualizace, která probíhá v interakci s dnešními zkušenostmi života a víry člověka, žijícího v dnešním světě. Do té míry představuje biblické poselství jako celek, hermeneutiku základní lidských zkušeností; tzn., že mezi dějinnou zkušeností dosvědčenou v Bibli a dnešní lidskou zkušeností existuje souvislost.⁷⁹ V Písmu je totiž patrný zcela zřetelný zájem o tento svět, přičemž zde platí, že božská a lidská sféra jsou odlišitelné, ale nikoli, od sebe oddělitelné.⁸⁰

Boží slovo může při hledání správných odpovědí v rámci morálky různým způsobem upozorňovat a přivádět ke smysluplné reflexi, může zneklidňovat, ale zároveň

---

⁷⁹ Srov. ŠTICA Petr: Vztah Bible, biblické hermeneutiky a křesťanské sociální etiky – Metodologické poznámky k utváření teologicko-etické reflexe, in: *Acta Universitatis Carolinae Theologica 1* (2011), 37–51, 46.

⁸⁰ Srov. DOLEŽEL Jakub: Biblické kořeny sociální práce, in: MARTINEK Michael a kol.: *Praktická teologie pro sociální pracovníky*, 2. vydání, JABOK, 2008, 26–39, 27.

také povzbuzovat. Důležitým aspektem procesu morálně-teologické hermeneutiky zůstává od prvopočátku vůle, nechat se Božím slovem měnit – přetvářet v nového člověka, který kráčí po cestě spásy⁸¹ „napodobováním Božího milosrdenství.“⁸² Toto se děje, když se pravidelné setkání s Božím slovem stává osobním setkáním s Božím majestátem s vědomím, že v něm jde o nás a že se dotýká našeho konkrétního života v kontextu reality dnešního světa, uprostřed něhož žijeme.⁸³

Můžeme zkonstatovat, že jako nereálnou se tedy jeví absence spolupráce teologů s exegety, která má v procesu hledání propria, teologicko-etické reflexe mimořádně důležitý význam. Při prezentaci a pojednávání právě etických témat je nutné tyto chápat a následně v témž duchu prezentovat v celkovém kontextu a příslušných souvislostech, což bez přispění kvalitní, konkrétní a adekvátní hermeneutiky biblického textu není možné.⁸⁴

Jaká je tedy funkce biblických textů v rámci sociálně-etické reflexe?

Na prvním místě můžeme uvést *heuristicko-hermeneutickou* funkci, která nám umožňuje, abychom mohly v textech Písma svatého tzv. základní orientace a vůdčí linie křesťanské antropologie a etiky. Následně je to funkce *odůvodňující*, která nám umožňuje některé biblické motivy a různá důležitá biblická místa uvádět pro odůvodnění některých antropologických a etických náhledů – orientací.⁸⁵ Další funkce je *senzibilizující*, kdy nás různé biblické obrazy a podobenství mohou motivovat, povzbuzovat a senzibilizovat v etické dimenzi daného chování či v otázkách hledání cest, které směřují ke spravedlivému uspořádání společnosti.⁸⁶ Poslední *kulturně-dějinná funkce orientovaná na*

---

⁸¹ Srov. ŠTICA Petr: Vztah Bible, biblické hermeneutiky a křesťanské sociální etiky – Metodologické poznámky k utváření teologicko-etické reflexe, 46.

⁸² DOLEŽEL Jakub: Biblické kořeny sociální práce, 26; Srov. Lk 6,36

⁸³ Srov. ŠTICA Petr: Vztah Bible, biblické hermeneutiky a křesťanské sociální etiky – Metodologické poznámky k utváření teologicko-etické reflexe, 46.

⁸⁴ Srov. tamtéž, 45.

⁸⁵ Např. text podobenství o milosrdném Samařanovi (Lk 10,25–37), který lze právě za využití všech funkcí biblických textů, použít k reflexi v mnoha oblastech i mimo křesťanské prostředí, např. v sociální práci.

⁸⁶ Tuto funkci můžeme nejlépe vidět v argumentacích, které vycházejí z Ježíšových postojů vůči trpícím a marginalizovaným jako předobraz etického chování; Většinou se jedná o texty tzv. parenetickým (povzbuzujícím) rázem, které jsou svým charakterem, určeny k povzbuzení pro eticky odpovědné jednání v individuální či sociální oblasti, právě tak jak tomu bylo v prvotních křesťanských diasporách.

recepti je patrná v případech objasňování určitých dějinných souvislostí, za účelem hlubšího pochopení významu biblického textu v kontextu dějin, tradice a kultury.⁸⁷

„Biblické poselství se v tomto směru stává především určitou základnou pro vidění, orientaci a porozumění okolnímu světu a člověku, jeho postavení ve světě, to vše z perspektivy křesťanské víry v trojjediného Boha, která implikuje rovněž základní principy pro životní praxi jak na individuálně-etické rovině, tak na rovině sociálně-etické.“⁸⁸

Společným cílem spolupráce biblické hermeneutiky a křesťanské sociální etiky je snaha zasadit křesťanskou sociální etiku do širšího kontextu antropologie, biblistiky a dalších teologických disciplín.⁸⁹ V rámci této spolupráce budou také morální teologové ze závažných důvodů klást exegetům mnoho důležitých otázek, které budou podněcovat jejich bádání a to i přes skutečnost, že nejedna z odpovědí bude znít, že žádný biblický text nejedná výslovně o konkrétním předloženém problému.⁹⁰

To znamená, že není zdaleka tak snadné užívat texty Písma sv. patřičně k osvětlování morálních otázek nebo k podávání pozitivních odpovědí na ožehavé morální problémy či situace.⁹¹ „Bible sama však čtenáři poskytuje některá metodologická kritéria, která mohou tuto cestu usnadnit“⁹² a právě proto „svědectví Bible chápané v jejím celkovém mocném dynamismu nemůže chybět jako pomoc při definování důkladné orientace.“⁹³

V Písmu svatém jsou prezentovány určité fundamentální principy, orientace a postoje, které nejsou dostatečně konkretizovány a pro další využití musí diferencovány,

---

⁸⁷ Srov. HEIMBACH-STEINS Marianne: *Biblische Hermeneutik und christliche Sozialetik*, 107, citováno in: ŠTICA Petr: *Cizinec ve tvých branách. Biblické podněty pro etickou reflexi migrace*, Praha: Karolinum, 2010, 23.

⁸⁸ Srov. ŠTICA Petr: *Vztah Bible, biblické hermeneutiky a křesťanské sociální etiky – Metodologické poznámky k utváření teologicko-etické reflexe*, 48.

⁸⁹ Srov. PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE: *Bible a morálka. Biblické kořeny křesťanského jednání*, 3.

⁹⁰ Srov. PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE: *Výklad bible v církvi*, Řím: Křesťanská akademie, 1993, 70.

⁹¹ Srov. PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE: *Bible a morálka. Biblické kořeny křesťanského jednání*, 3.

⁹² Tamtéž, 3.

⁹³ PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE: *Výklad bible v církvi*, 70.

konkretizovány a aktualizovány na rovině filosofického diskursu. To znamená, že v Bibli nemůžeme nacházet bezprostředně normy a etické návody, které bychom mohly bez dalších racionálních úvah aplikovat na konkrétní jednání, ale nacházíme zde především celou řadu základních principů se silným motivačně–parennetickým nábojem pro etické jednání.⁹⁴

V této souvislosti je důležité si připomenout, že v biblicky zaměřené etické reflexi nejde jednoduše o pouhé přenesení nebo bezprostřední aplikaci konkrétních biblických norem, či parenezí na dnešní konkrétní jednotlivé situace,⁹⁵ „ale o nápadné strukturální paralely k otázkám, o nichž pojednává aplikovaná etika.“⁹⁶ K nalezení řešení se směřuje cestou hledání, které má charakter subtilní výměny mezi obecnými normami s ohledem na okolnosti současného světa.⁹⁷

Závěrem vzpomeňme na ono *proprium christianum*, které přináší nový horizont pohledu vztaženého na Krista, z něhož vyrůstají nové motivace k mravnímu jednání. Sám Ježíš (Bůh) je tím, kdo umožňuje nazírat na člověka a jeho místo v dnešním světě novým křesťanským pohledem.⁹⁸

2.2 Biblický étos jako východisko a inspirace pomáhajícího vztahu

Texty Písma svatého představují trvalý inspirativní zdroj (nejen) pro křesťanskou etickou reflexi.⁹⁹ Biblický étos ve Starém zákoně stejně jako v Novém je založen na přesvědčení víry, že se Bůh zjevuje pro spásu člověka. Zjevuje se jako goél,¹⁰⁰ postupně v dějinách Izraele až po definitivní zjevení se v Ježíši Kristu. To znamená, že Bůh nejdříve zjevuje svoji vůli spasit člověka, kterou dosvědčuje svými činy. Z toho příslibu pak

---

⁹⁴ Srov. ŠTICA Petr: Vztah Bible, biblické hermeneutiky a křesťanské sociální etiky – Metodologické poznámky k utváření teologicko-etické reflexe, 44.

⁹⁵ Srov. tamtéž, 44.

⁹⁶ Tamtéž, 44.

⁹⁷ Srov. tamtéž, 44.

⁹⁸ Srov. tamtéž, 43.

⁹⁹ Srov. ŠTICA Petr: Podobnoství o milosrdném Samařanovi (Lk 10,25–37) jako inspirativní text pro étos sociální a charitativní práce – Biblické podněty pro praxi pomáhání, in: *Theologos 2*, teologická revue, Prešov: Prešovská Univerzita v Prešově, Řecko-katolická teologická fakulta, 2010, 54–74, 56.

¹⁰⁰ Goél (z hebrejštiny) znamená Vykupitel.

vyplývá mravní imperativ, nárok odvozený z Boží milosti a milosrdenství. Bůh tak uzavírá smlouvu s lidstvem; nejdříve s Izraelem, pak s celým světem.

2.2.1 Východiska diakonie ve Starém zákoně

Jestliže chceme posoudit přínos starozákonní diakonie pro křesťanskou diakonii vůbec, musíme se tázat, jak bylo reflektováno lidské utrpení ve svých specifických formách a na pozadí tehdejší společenské situace, jak bylo nahlíženo teologicky a konečně jak s ním bylo v teologicky reflektované praxi zacházeno.¹⁰¹

Diakonickou dimenzi lze spatřovat implicitně v celém Novém zákoně a totéž platí rovněž pro Starý zákon. Znamená to, že převážná většina stěžejních témat Starého zákona (nemoc, tělesné postižení, chudoba, bezdomoví a vztah k cizincům), byla později reflektována v Novém zákoně. Starý zákon se snaží lidské utrpení řešit předpisem, zákonem a není tedy náhodou, že podstatná část Zákona (tóry) obsahuje závazné návody, jak řešit situaci trpících lidí. První reakcí trpících Starého zákona je nářek, takže soudobé snažení o nápravu utrpení lze vyjádřit příměrem: každý den o jeden nářek méně a o jeden chvalo zpěv více.¹⁰²

Biblické poselství Starého zákona má osvobozující charakter a stává se místem propojení sociální a náboženské dimenze, když na jeho začátku stojí Bůh (Goél), který zjevuje svou vůli spasit člověka, kdy v historickém okamžiku vysvobozuje utlačovaný a chudý lid z moci jeho utlačovatelů.¹⁰³ Exodus se tak stává klíčovým datem pro Izrael, ale v tomto smyslu nezůstává pouze historickou skutečností, nýbrž zůstává trvalou přítomností. Vědomí vlastního vysvobození se stává základem pro konkrétní jednání, které

---

¹⁰¹ Srov. GRÜSEMANN Frank: *Das Alte testament als Grundlage der Diakonie*, in: SCHÄFER Gerhard K., STROHM Theodor: *Diakonie – biblische Grundlagen und Orientierungen, Ein Arbeitsbuch*, Heidelberg: Veröffentlichungen, des Diakonie Wissenschaftlichen institut an der Universität, 1998. 67–93, 67.

¹⁰² Srov. tamtéž, 68–72.

¹⁰³ Srov. Dt 26,5–10

směřuje k pomoci chudým a trpícím. V tomto jednání je patrný aspekt následování, který je zároveň odpovědí Izraelity na Hospodinovy výzvy.¹⁰⁴

Ve Starém zákoně nacházíme mnoho míst, kde je patrný Boží požadavek lásky k trpícímu člověku. Tato láska má tedy směřovat především k chudým, utiskovaným, starým, nemocným a také k cizincům. Bůh po Izraelitech požaduje, aby milovali druhého bez výhrad, tak jako sebe samého.¹⁰⁵ Toto přikázání rozšiřuje rovněž na lásku k cizincům,¹⁰⁶ která v tomto pojetí neznamená pouze citový postoj, ale má v zásadě vyústit v jednání, které vychází z vnitřního přesvědčení, že cizinec má stejnou důstojnost a podle toho s ním také musí být jednáno.¹⁰⁷

Jak bylo naznačeno výše, také setkání s chudými ve Starém zákoně na mnoha místech můžeme použít jako nástin určitého východiska pro praxi pomáhání v křesťanském prostředí. Na rozdíl od Nového zákona je pro Starý zákon charakteristická snaha, jak už bylo naznačeno dříve, reagovat na lidskou nouzi pomocí právních opatření.¹⁰⁸

Onu tzv. sociální legislativu můžeme vidět zejména v Knize smlouvy,¹⁰⁹ která je v tomto směru nejstarší normou, kde se nachází výčet rituálních předpisů určených pro bohoslužbu, které jsou doplněny sociálními normami, které mají sloužit ku prospěchu člověku. Zde se Bůh sám zjevuje, když se s láskou sklání ke svému milovanému stvoření. Izraelskému lidu se zjevuje jako svoboda a osvobození. Tuto skutečnost lidu stále připomíná, když sděluje své jméno JHWH, ve kterém se zjevuje jako absolutní svoboda. V této "lásce se pak stává"¹¹⁰ "bytím pro" tzv. proexistenci. Je tedy Bohem, který převyšuje svět a v lásce se sklání k světu a k člověku.¹¹¹

---

¹⁰⁴ Srov. DOLEŽEL Jakub: Biblické kořeny sociální práce, 31–32.

¹⁰⁵ Srov. CHARITATIVNÍ SLUŽBA CÍRKVE, Pastorační péče o charitu, Praha, 29/2005, Česká biskupská konference, 2–3.

¹⁰⁶ Srov. Lv 19,34

¹⁰⁷ Srov. ŠTICA Petr: Cizinec ve tvých branách. Biblické podněty pro etickou reflexi migrace, 45.

¹⁰⁸ Srov. GRÜSEMANN Frank: Das Alte testament als Grundlage der Diakonie, 68.

¹⁰⁹ Srov. Ex 20,22–23,33

¹¹⁰ Srov. Život z víry, 20–21.

¹¹¹ Tamtéž. 21.

Nejrozsáhlejší sociální sbírkou zákonných norem Starého zákona je tzv. Deuteronomium (5. kniha Mojžíšova), která svoji strukturou nápadně připomíná ústavu, která je určena Božímu lidu, jejíž součástí je celá řada předpisů jednoznačně sociálního charakteru.¹¹²

Povinnost lásky k bližnímu (miluj ho jako sebe samého), jak ji vyslovuje kniha Leviticus,¹¹³ zmíněné na začátku této kapitoly, je zde úzce spjata s ochranou sociálně slabších lidí a se zákazem omezování práv bližního (krádež, podvod) i předpisem způsobu zacházení s chudými a postiženými (nádenci, němí, slepci). Bližnímu se má poskytovat tolik dobra, kolik je ho člověk zvyklý poskytovat sám sobě. Křesťanský výklad starozákonní diakonie poukazuje na to, že skutky milosrdenství a dobra jsou zde omezeny na židovský národ, že pojem „bližní“ zde znamená totéž, co „bratr.“ Starozákonní kontext však předpisuje charitu vůči komukoliv v běžném životě a dokonce i vůči lidem nenáviděným a nepřátelským.¹¹⁴

V Septuagintě je řecké slovo *plesion* užito jako pojem pro každého člověka, se kterým mám co do činění, kterého potkávám, a tento výklad vlastně přebírá Nový zákon. V úzce ohraničených společenstvích (jako v Kumránu) je pro bližního používán pojem bratr. V rabínských spisech kolem roku 100 po Kr. je doporučeno milovat každého bližního, kdo věří v Boha.¹¹⁵

Helenistické židovství zevšeobecňuje pojem bližního na všechny lidi. Lásky k bližnímu je nově motivována, praktická láska k bližnímu začíná být chápána jako součást pravého a Bohem daného kultu, v Jobově závěti je načrtnuta a také realizována velkoryse

---

¹¹² Srov. DOLEŽEL Jakub: Biblické kořeny sociální práce, 29.

¹¹³ Srov. Lv 19,18

¹¹⁴ Srov. GRÜSEMANN Frank: Das Alte testament als Grundlage der Diakonie, 80–82.

¹¹⁵ Srov. BERGER Klaus: Diakonie im Frühjudentum. Die Armenfürsorge in der jüdischen Diasporagemeinde zur Zeit Jesu, 102–105.

organizovaná „diakonie“. Poukazování na Izrael má v nebezpečí helenistické nivelizace posílit solidaritu se soukmenovci a věrnost náboženské identitě.¹¹⁶

Na starozákonní desátek, kterým je konkretizován příkaz sociální pomoci lze nahlížet jako na první sociální daň, na prominutí dluhů a na zákaz úroků a lichvy jako na první hospodářské zákony.¹¹⁷ Tento okamžik má pro další vývoj praxi pomáhání zásadní význam, neboť dochází k propojení náboženské dimenze s dimenzí sociální a v důsledku toho pak k realizaci konkrétní pomoci v mnoha oblastech společenského života, pomoci, která jednoznačně usiluje o sociální spravedlnost a solidaritu mezi všemi lidmi bez výhrad.¹¹⁸

Velmi zvláštní pozici zaujímá ve Starém zákoně tzv. sociální kritika proroků. Jedná se o svéráznou instanci bez blíže určené společenské příslušnosti, tedy i bez podstatnějšího vlivu panovníka, jež byla vlastní právě prorokům. Pozornost proroků byla zaměřena zejména na kritiku společenských a sociálních poměrů. Proroci mnohdy tvrdým a nekompromisním způsobem poukazovali na různé formy sociálního vykořisťování a útlaku chudých, sirotků, vdov ale i cizinců. V jejich promluvách, které měly častěji podobu spíše pranýřování, byly patrné zárodky dnes skloňovaných témat v rámci křesťanské sociální etiky. Mluvíme o sociálním a strukturálním hříchu, který nepoškozuje pouze vztahy na mezilidské úrovni, ale zároveň zásadním způsobem porušuje vztah mezi člověkem a Bohem.¹¹⁹

Tyto nemilosrdné činy proti bezbranným, jsou proroky vnímány a označovány jako „zločin,“ který nutně volá po Božím trestu. Na schématu víry a věrnosti dodržování Božích zákonů, které jako jediné směřují ke spáse, pak proroci varují před nebezpečím, které lze charakterizovat jako vědomí vlastní velikosti a nezranitelnosti, spočívající ve vlastní ekonomické, vojenské či jiné síle, které je svým charakterem, příklonem k životu

---

¹¹⁶ Srov. BERGER Klaus: Diakonie im Frühjudentum. Die Armenfürsorge in der jüdischen Diasporagemeinde zur Zeit Jesu, 105.

¹¹⁷ Srov. GRÜSEMANN Frank: Das Alte testament als Grundlage der Diakonie, 80–82.

¹¹⁸ Srov. ŠTICA Petr: Cizinec ve tvých branách. Biblické podněty pro etickou reflexi migrace, 43.

¹¹⁹ Srov. DOLEŽEL Jakub: Biblické kořeny sociální práce, 28.

pohanských národů. Jejich výskyt ve společnosti má za následek skutečnost, že se chudí a slabí stanou snadnou kořistí - předmětem manipulace a vykořisťování.¹²⁰ Zde se znovu vracíme k Exodu, kde vidíme, že ortodoxie se nutně odráží v ortopraxi, což má za následek, že Izrael nevěří v Hospodina, protože tam, kde není úsilí o pomoc chudým a sociální spravedlnost, chybí i víra ve vykoupení.

Sociální kritika proroků¹²¹ je formou morálního poučování, jehož hlavním tématem byla sociální spravedlnost,¹²² o které však proroci nikdy nepojednávali samostatně, nýbrž vždy v kontextu Božího řízení izraelských dějin,¹²³

Podíváme-li se na situaci v období raného židovství blíže, vidíme, že okolní polyteistické národy měly bohy, o kterých byly přesvědčení, že mají na starosti ubohé a trpící, ale jednalo se o víceméně okrajové bohy. Pohanský soudobý Panteon se zabýval vítězstvím ve válce, zavražděním vegetace, deštěm, hromem, stvořením světa, pořádkem, chaosem. Skutky milosrdenství jsou božské, ne lidské a Hospodin jako jediný pravý Bůh dělá, to, čeho falešní bozi okolních národů nejsou schopni: zjednává právo trpícím.¹²⁴

Hlavním pramenem bádání péče o chudé v raném židovství je řecky psaná závěť jistého Joba, konvertity k židovství, který žil v době mezi rokem 100 př. Kristem a rokem 100 po Kristu. Jedná se o pseudoepigrafický spis, jehož úryvky se objevují i v kanonické knize Job,¹²⁵ a popisují Jobovo milosrdenství a spravedlnost, jež má charakter sbírky o sociálních úkolech a povinnostech vladaře vůči cizincům, vdovám, sirotkům a chudým. Jestliže budeme příslušné verše zkoumat a porovnávat je v rámci historického kontextu, dospějeme k velmi zajímavému obrazu soudobého milosrdenství: Chudým k dispozici je dána vlna z cca 7000 ovcí na ošacení, v domě je 30 stolů pro cizince a 12 stolů pro vdovy.

---

¹²⁰ Srov. tamtéž, 28.

¹²¹ Sociální kritika proroků je doložena především u tzv. prvních píšicích proroků 8. století př. Kristem, Ámose, Micheáše, Ozeáše a Izajáše (Am 3,9–15; 4,1–4; Oz 12,2.8n; Mi 2,1–10; 3,3; Iz 3,13–15; 5,1–24;), citováno in DOLEŽEL Jakub: *Biblické kořeny sociální práce*, 28.

¹²² Srov. Iz 1,26–27

¹²³ Srov. PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE: *Bible a morálka. Biblické kořeny křesťanského jednání*, 47–48.

¹²⁴ Srov. GRÜSEMANN Frank: *Das Alte testament als Grundlage der Diakonie*, 92–93.

¹²⁵ Srov. Job 10–16,7

Bohatí zaměstnávají dělníky, kteří za úplatu rozdávají chléb chudým a vdovám, rozdělují všem potřebným maso a peníze. Sedmina jmění je dána k dispozici pro půjčky, poplatek za půjčení je věnován chudým. Ve větších městech byl vybudován systém kreditů, část zisku z nich byla opět věnována chudým, část chudých byla placena za péči o další chudé. Skutečnost, že za tuto činnost Job sklízí tvrdé protesty a odmítnutí ze strany svého okolí, nic nemění na faktu, že se na tomto místě máme co dočinění s téměř ukázkovým modelem charitativní diakonie.¹²⁶

Má-li být pohled na Starozákonní étos diakonie, alespoň z velké části, objasněn musíme v souvislosti s raným židovstvím, zmínit koncepci tzv. „*skutků milosrdenství*“ starověkého judaismu, která byla velice podobná té, kterou používali staří Egypťané a kterou později přejali i křesťané. V Rabínské literatuře je uvedeno sedm oblastí těchto skutků,¹²⁷ které mají svou paralelu v pozdější Novozákonní době, v Ježíškově řeči o posledním soudu.¹²⁸

Koncepce skutků milosrdenství¹²⁹ byla již od starověku považována za nosnou osu charitativního práce a navzdory času, který uplynul od jejího vzniku, zůstává stále v platnosti a je právem vnímána jako jádro charitativního jednání ještě dnes.¹³⁰ Co je v této souvislosti nutné si uvědomit, je skutečnost, že každý ze zmíněných skutků měl v různých dějinných epochách konkrétní obsah, který byl vždy formován v kontextu historicko-kulturních a sociálních aspektů doby.

To znamená, že pokusy spojené s uváděním těchto skutků do dnešního sociálního prostředí, mohou způsobit jisté potíže zejména v případech, kdy je např. do skutku

---

¹²⁶ Srov. BERGER Klaus: Diakonie im Frühjudentum. Die Armenfürsorge in der jüdischen Diasporagemeinde zur Zeit Jesu, in: SCHÄFER Gerhard K., STROHM Theodor: *Diakonie – biblische Grundlagen und Orientierungen, Ein Arbeitsbuch*, Heidelberg: Veröffentlichungen, des Diakonie Wissenschaftlichen institut an der Universität, 1998. 94–126, 94–96.

¹²⁷ Srov. MATOUŠEK Oldřich a kol.: *Základy sociální práce*, Praha: Portál, 2001, 32.

¹²⁸ Srov. Mt 25,31–46

¹²⁹ Příloha č. 1 Schéma – Skutki milosrdenství, 78.

¹³⁰ Srov. POMPEY Heindrich: Kriticko-inšpirující viera, Teologicko-biblické pořady církevnej charity na príkladě milosrdenstva, in *Súčasně formy chudoby a milosrdná pomoc*, Bratislava 2002, 22, citováno in: OPATRŇÝ Michal: *Diakonická teologie*, skriptum, České Budějovice: TF JU, 2007, <http://www.tf.jcu.cz/getfile/02b0d12a07a8d2e8>, (3. 3. 2012), 11.

„navštěvování nemocných“ zahrnuta pomoc lidem závislým na návykových látkách, nebo lidem sociálně méně přizpůsobivým. Zdá se tedy, že nelze jednoduše spojovat starověký výčet problémů s obtížnými životními situacemi lidí v dnešní době.¹³¹ Zde vzniká onen již zmíněný prostor pro spolupráci biblické hermeneutiky a křesťanské sociální etiky.

Chceme-li tedy zhodnotit Starozákonní inspiraci diakonie, připomeňme si, že helenistický svět vyznával etiku orientovanou na svobodného muže, a že v helénistickém židovství se služba bližnímu stává principem tóry.¹³² Zákon lásky k Bohu a bližnímu se stává summou celého Starého zákona a v celé antické židovské literatuře (s výjimkou Nového zákona) nemá obdoby.¹³³ Měly jsme rovněž možnost vidět, že Starozákonní diakonie se realizovala častěji institucionálně, ale i formou běžné služby obce. Oba způsoby vycházejí z hodnotové představy antického židovství, která směřuje skutky lásky k bližnímu s pohostinností, návštěvami nemocných, almužnou i se službou bližnímu. Zde můžeme spatřovat jakýsi most (přechod) k ranně křesťanské diakonii. Vedle toho stojí sloužící Ježíš novozákonních spisů jako zdůvodnění diakonické činnosti církve.¹³⁴

Ranně křesťanská diakonie totiž na rozdíl od antického židovství, očekávala příchod Božího království a domnívala se, že uskutečňování lásky k bližnímu je nutno realizovat okamžitě, tedy v přítomnosti. Novozákonní diakonie se snaží takto jednat v čase a v optice eschatologické dimenze a je spojena s kairem.¹³⁵ Křesťanská diakonie tak představuje Ježíšovu zástupnou smrt a zároveň čekání na příchod Božího království,¹³⁶ což budeme mít možnost sledovat podrobněji v následující kapitole věnované Novozákonnímu étosu.

---

¹³¹ Srov. OPATRŇY Michal: Diakonická teologie, 12.

¹³² Srov. HORN Friedrich Wilhelm: Diakonische Leitlinien Jesu, in: SCHÄFER Gerhard K., STROHM Theodor: *Diakonie – biblische Grundlagen und Orientierungen*, Ein Arbeitsbuch, Heidelberg: Veröffentlichungen, des Diakonie Wissenschaftlichen institut an der Universität, 1998, 109–126, 124.

¹³³ Srov. THYEN Hartwig: Gottes – und Nächstenliebe, 271.

¹³⁴ Srov. HORN Friedrich Wilhelm: Diakonische Leitlinien Jesu, 109.

¹³⁵ Kairos – tímto slovem řeckého původu je označována příznivá doba (situace) pro hlásání charitně-teologické zvěsti.

¹³⁶ Srov. HORN Friedrich Wilhelm: Diakonische Leitlinien Jesu, 126.

2.2.2 Východiska diakonie v Novém zákoně

V úvodu je třeba připomenout skutečnost, že o textech Starého a Nového zákona je možné uvažovat pouze v těsném kontextu, což je patrné už z předcházející kapitoly. Jedině tento pohled nám totiž umožní nahlédnout na téma inspirativního rozměru Písma svatého pro diakonickou praxi církve v takových souvislostech, bez kterých bychom mohly jen stěží pochopit, co je míněno oním konstatováním, že „diakonie je praxí víry církve v horizontu očekávaného Božího království.“¹³⁷

V Novém zákoně, zvláště však v evangeliích, nacházíme mnoho textů, které jsou hloubkou svého obsahu právem považovány za základní duchovní kámen charitativní služby. Zcela výjimečnou pozici zde pak zaujímá Kristův příklad prokazování náklonnosti, dobrodiní, uzdravování a jeho přístup k utrpení, bídě a nouzi každého člověka. Tento příklon k trpícímu člověku můžeme vidět např. v Ježíšových slovech o pozvaných na hostinu,¹³⁸ nebo ještě lépe v podobenství o milosrdném Samaritánovi,¹³⁹ který se ujal zraněného žida, i přesto, že patřil k zneprátelenému národu, kterému se budeme obšírněji věnovat v následující kapitole. Zvláště významná slova pro praxi pomáhání mají Kristova slova o posledním soudu,¹⁴⁰ kterými nám klade důrazně na srdce, jak se máme chovat k trpícím bližním, abychom v nich viděli Jeho samotného. Na těchto místech opět vidíme,

---

¹³⁷ HASLINGER Herbert: *Diakonie: Grundlagen für die soziale Arbeit der Kirche*, 20.

¹³⁸ Lk 14,13–14

¹³⁹ Lk 10,25–37; Zvolený text patří k těm evangelijním perikopám, které výrazným způsobem přesahují rámec charitativní práce/diakonie. Zmíněný přesahující rámec textu můžeme vidět zejména v oblasti sociální práce, která nevychází z křesťanské motivace, ani není zařazena do církevního kontextu, a lze jej nalézt rovněž v odborných publikacích z tohoto oboru (Srov. ŠTICA Petr: *Podobenství o milosrdném Samařanovi* (Lk 10,25–37) jako inspirativní text pro étos sociální a charitativní práce – Biblické podněty pro praxi pomáhání, 54); Tato modelová novozákonní perikopa pomáhajícího jednání, má neobyčejnou hodnotu pro křesťanskou sociální práci a jak upozorňuje Herbert Haslinger, je zároveň velkou výzvou pro všechny křesťany a teology 21. století, aby bylo toto evangelijní poselství dále promyšleno a realizováno v souvislosti a aktuálním étosem křesťanské sociální práce (Srov. HASLINGER Herbert: *Diakonie: Grundlagen für die soziale Arbeit der Kirche*, 247, citováno in: *Podobenství o milosrdném Samařanovi* (Lk 10,25–37) jako inspirativní text pro étos sociální a charitativní práce – Biblické podněty pro praxi pomáhání, 55).

¹⁴⁰ Mt 25,31–46

přesah oné Boží bezpodmínečné lásky, která nesmí být omezena pouze na příslušníky vlastní rodiny, církve, či národa, protože každý člověk bez výhrad je naším bližním.¹⁴¹

Tuto skutečnost můžeme více vnímat, při pohledu na zákony a příkazy respektované v rodinách, rodech, náboženských nebo jiných sociálních či právních skupinách, které vyznívají velmi relativně oproti zákonu lásky k příteli i nepříteli¹⁴² a musíme si být také vědomy faktu, že existuje mnoho spekulací (např. E. Käsemann), které tvrdí, že Ježíš ve skutečnosti nepřikázal milovat nepřátele, ale bratry, právě tak jako „své“ a nikoliv svět.¹⁴³ První Janův list však říká, že bratr člověka je právě i biblický Kain. Bratrem je křesťanovi tedy potenciálně každý člověk, protože bez „logos,“¹⁴⁴ by nebyl žádný člověk stvořen.¹⁴⁵ Skutečnost požadavku bezpodmínečnosti a bezvýhradnosti v příkazu lásky k bližnímu budeme moci sledovat v následující kapitole.

Jsme zvyklí spojovat diakonii s milosrdenstvím a láskou nezávisle na tom, zda pojmem diakonie rozumíme jednání na základě víry, všeobecné povinnosti k druhým nebo sociálně integrovaný relikv lidové zbožnosti v naší společnosti.¹⁴⁶ Nosnou diakonickou relevancí spravedlnosti, lásky a milosrdenství můžeme spatřit v jejích kořenech a zakotvení, tam, kde ji spatřovala raná křesťanská obec – v Ježíšově služebnosti, jejímž středem a východiskem je Ježíšovo sebeodevzdání.¹⁴⁷

Novozákonní obec vyznává, že Ježíš překonal starozákonní hranici mezi láskou k bližnímu a láskou k nepříteli a právě v tomto dvojím přikázání lásky spatřuje vrchol Ježíšova působení. Otázka po diakonické relevanci ve vztahu k spravedlnosti,

---

¹⁴¹ Srov. CHARITATIVNÍ SLUŽBA CÍRKVE, Pastorační péče o charitu, Praha, 29/2005, Česká biskupská konference, 3.

¹⁴² Srov. THYEN Hartwig: Gottes – und Nächstenliebe, 281.

¹⁴³ Srov. tamtéž, 297.

¹⁴⁴ Srov. J 1,3

¹⁴⁵ Srov. THYEN Hartwig: Gottes – und Nächstenliebe, 296.

¹⁴⁶ Srov. MERK Otto: Aspekte zur diakonischen Relevanz von „Gerechtigkeit,“ „Barmherzigkeit“ und „Liebe,“ in: SCHÄFER Gerhard K., STROHM Theodor: *Diakonie – biblische Grundlagen und Orientierungen*, Ein Arbeitsbuch, Heidelberg: Veröffentlichungen, des Diakonie Wissenschaftlichen institut an der Universität, 1998. 144–158, 144.

¹⁴⁷ Srov. Lk 22,27

milosrdenství a lásce vede k poznání, že teprve v novozákonním prostředí může diakonie sloužit s „požehnáním Ukřižovaného a zmrtvýchvstalého.“¹⁴⁸

Ježíš nám dává osobní příklad – vzor již výše zmíněného služebného chování, které má vykupitelský charakter a které zde staví proti chování mocenskému, jež je lidem své doby často vlastní.¹⁴⁹ Na základě tohoto vymezení pojmů lze stanovit následující body, které jsou pro diakonii zásadní:¹⁵⁰

1/ Diakonie se neuskutečňuje v rámci podřízeného nebo nadřazeného chování jedné strany. V novozákonním smyslu se jedná o jednání ve prospěch druhého člověka, jehož nárokům se dárce dobrovolně podřizuje, ale takovým způsobem, že je druhý respektován jako osobnost.

2/ Ježíš rozumí celé své pozemské činnosti skutky i slovy jako službě a je prostředníkem mezi Bohem a člověkem. To znamená, že kázající, uzdravující a posléze ukřižovaný Ježíš je identický s Ježíšem zmrtvýchvstalým, oslaveným a předsedajícím poslednímu soudu. Ježíšově službě odpovídá člověk svou službou Bohu ve svém nejmenším bližním.¹⁵¹

3/ Hlavním smyslem křesťanské služby je schopnost odpoutat se od příliš osobního pohledu na druhého, od osobní obliby a nechuti a podřídit se mu v jeho potřebách, neprosazovat se vůči němu, ale respektovat ho.

4/ Rozhodující kvalitu získá diakonie, pokud se orientuje na lidi nepatrné a opomíjené. Ježíš se obklopoval právě chudými a upozaděnými lidmi a službou takovým, jdeme v jeho stopách.

5/ Někdy je potřeba být ochoten sám sebe v rámci diakonické služby snížit. V Novém zákoně slyšíme o ponižování vždy tam, kde je zmíněna Ježíšova teologická identita (Syn člověka nepřišel, aby si dal sloužit, nýbrž aby sloužil a obětoval svůj život za mnohé).¹⁵²

---

¹⁴⁸ Srov. tamtéž, 156.

¹⁴⁹ Srov. Mt 20,24–28

¹⁵⁰ Srov. HASLINGER Herbert: Diakonie: Grundlagen für die soziale Arbeit der Kirche, 18–19.

¹⁵¹ Srov. Mt 25,31–46

¹⁵² Srov. Mk 10,45; J 12,26

To, že se Ježíš stal člověkem, znamená, že Bůh na sebe vzal lidskou ubohost a vzdal se vlády a svého vyvýšení. Právě postoj biblické nepatrnosti je základní vlastností diakonie.

Jak jsme měli možnost vidět výše, příkázání příklonu a lásky k člověku patří svým charakterem, důležitostí a naléhavostí, se kterými jsou hlášány k základním, stěžejním a podstatným obsahovým složkám Ježíšovy etiky. Tuto skutečnost Ježíš potvrzuje, když učedníky s veškerým důrazem odkazuje a směřuje ke svým bližním, na které se mají obracet s péčí a láskou, mají se zabývat rovněž jejich bídou a mají jim ochotně sloužit.¹⁵³ Ježíš, sám sebe definoval jako někoho, kdo přišel povýšit vše slabé, ubohé, bezmocné, jako služebníka ostatních, a tím vlastně za diakona v našem slova smyslu.¹⁵⁴ Postavu sloužícího Krista – diakona – můžeme nejlépe vidět v Janově evangeliu,¹⁵⁵ např. ve scéně mytí nohou učedníkům,¹⁵⁶ která je dodnes na Zelený čtvrtek křesťanům připomínána jako součást předvelikonoční liturgie.

Ježíšovo působení, ale také spočívá v hlásání zvěsti o Božím království slovy i skutky, jsou viditelným důkazem Boží starostlivosti o stvořený svět a jsou tak právem považovány za začátkem působení Božího království, které, i když ještě ne zdaleka v plnosti, na zemi již působí.¹⁵⁷

Starostlivost Ježíšových následovníků o druhé náleží do rámce příchodu Božího království. To znamená, že je třeba charitativní práci, která je motivována především křesťansky, chápat jako odpověď na vlastní záchranu. Jak už bylo ale zmíněno, toto království nemá ještě zdaleka dokonalou, tedy konečnou podobu, a navíc podléhá tzv. „eschatologické výhradě,“ což v důsledku znamená, že má prozatím charakter příslibu tedy

---

¹⁵³ Srov. WEBER Helmut: Všeobecná morální teologie, Praha: Zvon – Vyšehrad, 1998, 58.

¹⁵⁴ Srov. HOLZ Traugott: Christus Diakonos. Zur christologischen Begründung der Diakonie in der nachösterlichen Gemeinde, in: SCHÄFER Gerhard K., STROHM Theodor: *Diakonie – biblische Grundlagen und Orientierungen*, Ein Arbeitsbuch, Heidelberg: Veröffentlichungen, des Diakonie Wissenschaftlichen institut an der Universität, 1998, 127–143, 135.

¹⁵⁵ Srov. J 13,1–20

¹⁵⁶ Srov. HOLZ Traugott: Christus Diakonos. Zur christologischen Begründung der Diakonie in der nachösterlichen Gemeinde, 141.

¹⁵⁷ Srov. DOLEŽEL Jakub: Biblické kořeny sociální práce, 38.

určité nedokonalosti. I přesto všechno však může být pomáhajícímu určitou posilou a ulehčením.¹⁵⁸

Svatý Pavel a apoštolové pokračují v odkazu Ježíše Krista, když označují slovem diakonie veškeré jednání podle Krista a dokonce pro hlásání Krista světu.¹⁵⁹

„Další svědectví o účinné lásce máme ve Skutcích apoštolů, (Sk 4,32.34-35). Podle Kristova příkladu první křesťané pomáhali trpícím bližním, především těm nejchudším a nejpotřebnějším.“¹⁶⁰

Apoštol Pavel krásnými a hlubokými slovy vystihuje, podstatné vlastnosti lásky: „Láska je shovívavá, láska je dobrosrdečná, nezávidí, láska se nevychloubá, nenadýmá, nedělá, co se nepatří, nemyslí jen a jen na sebe, nerozčiluje se, zapomíná, když jí někdo ublíží, má zármutek, když se dělá něco špatného, ale raduje se, když lidé žijí podle pravdy. (Láska) všechno omlouvá, všemu věří, nikdy nad ničím nezoufá, všechno vydrží.“¹⁶¹ Pavel ještě jednou připomíná naléhavost přítomnosti lásky v křesťanském jednání, když mluví o lásce jako o nejdůležitější ctnosti, po boku víry a naděje: „Láska je nejdůležitější ze všech ctností. Je první božskou ctností.“¹⁶² „Nyní trvá víra, naděje a láska, tato trojice. Ale největší z nich je láska.“¹⁶³

---

¹⁵⁸ Srov. tamtéž, 38.

¹⁵⁹ Srov. HOLZ Traugott: Christus Diakonos. Zur christologischen Begründung der Diakonie in der nachösterlichen Gemeinde, 141.

¹⁶⁰ CHARITATIVNÍ SLUŽBA CÍRKVE, Pastorační péče o charitu, 3.

¹⁶¹ 1 Kor 13,4–7

¹⁶² KKC, 1826.

¹⁶³ 1 Kor 13,13

3 SYSTEMATICKO-TEOLOGICKÁ VÝCHODISKA

Tvrzení, že charitativní křesťanská služba je skutečným znamením spásy vychází z mnoha teologických skutečností. Pokud bychom chtěli předložit kompletní pojednání o teologických východiskách křesťanského charitativního jednání, byli bychom nuceni učinit postupný exkurz napříč všemi teologickými disciplínami.¹⁶⁴ Není však v mých silách, je v rámci této práce všechny obsáhnout, ale pokusím se zmínit alespoň ty, které považuji z křesťanského pohledu pro zvolené téma za fundamentální.

Cílem této kapitoly, je představit některé aspekty, které oborově spadají do oblasti systematické, nebo chceme-li dogmatické teologie, které musejí být v rámci této práce zmíněny, a to zejména v tomto případě, má-li být potvrzena teze, že charitativní diakonie je odůvodněně považována za jeden z charakteristických rysů křesťanské církve. Bude zde prezentován aspekt Boží Trojice, která stojí na počátku charitativního úsilí církve a které zároveň živí, když v něm působí svou láskou. Další pozornost bude zaměřena na Ježíše Krista jako na zjevitele Boží Trojice, který tuto živě zpřítomňuje v církvi. Bude zde zmíněn rovněž ekleziální rozměr diakonie s úvahou o povolání Božího lidu k diakonátu. Závěr kapitoly bude patřit úvaze o svátostném charakteru charitativního jednání.

3.1 Boží Trojice – hlavní činitel charitativního díla

Definitivní vyznání trojiční víry nacházíme na konci Matoušova evangelia, kde vzkříšený Ježíš z Nazareta posílá učedníky do celého světa, aby na základě jeho příkazu získávali za učedníky všechny národy a křtili je ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého.¹⁶⁵ Církev tedy vstupuje do dějin spásy jako Boží „lid sjednocený působením jednoty Otce i Syna i Ducha svatého,“¹⁶⁶ Tuto skutečnost potvrzuje II. vatikánský koncil, který církev

---

¹⁶⁴ Srov. POSPÍŠIL Ctirad Václav: *Teologie služby*, Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, 139.

¹⁶⁵ Srov. tamtéž, 156.

¹⁶⁶ *LG*, 4.

vnímá jako společenství, kde působí Boží milost, která odvisí od Nejsvětější Trojice prostřednictvím poslání Syna a Ducha svatého.¹⁶⁷

Platí-li tedy, že mezi láskyplným vztahem k bližnímu a k Bohu existuje jakási paralela,¹⁶⁸ musíme připustit skutečnost, že svou charitativní službou, církev oslavuje svého Pána, když ho následuje. Toto uskutečňuje zejména v případech, kdy svým jednáním zpřítomňuje Boží království,¹⁶⁹ i když ještě zdaleka ne v jeho plnosti. Církev, ve které působí Duch svatý, tak skrze Syna zpřítomňuje Otcovu nepochopitelnou lásku a milosrdenství.

Ve světle tohoto trinitárního tajemství bychom měli nahlížet na charitativní křesťanské jednání, které se stává skutečnou službou Bohu a člověku. Jedině tak můžeme hlouběji porozumět tomu, že právě tajemství vnitřního Božího života je podle křesťanské víry prazákladem každého opravdového vztahu, kde působí Boží láska a každé schopnosti spolucítit s trpícími.¹⁷⁰

3.2 Ježíš Kristus - zjevitel Trojiční lásky

Jak bylo již řečeno, na počátku zjevení stojí ona trojiční láska, která záleží v láskyplném příklonu Boha k člověku. Hloubku a opravdovost svého milujícího vztahu, Bůh v rámci dějin spásy vyjadřuje nanejvýš věrohodným způsobem, když posílá a nakonec vydává svého Syna¹⁷¹ jako smírnou oběť za naše hříchy,¹⁷² „neboť tak Bůh miloval svět, že dal svého jednorozeného Syna, aby žádný, kdo v něho věří, nezahynul, ale měl život věčný.“¹⁷³ Bůh tak přichází s nabídkou spásy, která je projevem milosrdenství a lásky vůči

---

¹⁶⁷ Srov. AMBROS Pavel: Fundamentální pastorální teologie. Pastorální teologie I, 2. přepracované vydání, Olomouc: Universita Palackého, 2002, 30.

¹⁶⁸ Srov. ROTTER Hans: Osoba a etika, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997, 82.

¹⁶⁹ Srov. Kompendium katechismu katolické církve, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, čl. 433.

¹⁷⁰ Srov. POSPÍŠIL Ctirad Václav: Teologie služby, 154.

¹⁷¹ Srov. 1 J 4,10

¹⁷² Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRÁVEDLNOST A MÍR: *Kompendium sociální nauky církve*, 30.

¹⁷³ J 3,16

stvořenému světu a člověku.¹⁷⁴ Tato láska, která je skutečným obrazem Boží tváře postupně zjevované v dějinách spásy, plně září ve tváři ukřižovaného a vzkříšeného Ježíše Krista.¹⁷⁵

Tajemství Boha, trojiční lásky je základním smyslem vyjadřujícím skutečnou hodnotu lidské osoby, společenství a lidské činnosti ve světě, na kolik bylo zjeveno a lidstvu na něm dána účast prostřednictvím Ježíše Krista v jeho Duchu.¹⁷⁶ Tento základní smysl vychází z božství Otce, Syna a Ducha svatého a je východiskem všeho bytí – pravdou samou, která je přednostně přivlastňována Synu, jenž je dokonalým obrazem Otce. Syn se pak v dějinách spásy projevuje tzv. synovskou poslušností Vtěleného, který jedná ve shodě se svým Otcem¹⁷⁷ a tak jej zjevuje.¹⁷⁸

Ježíš se tak v dějinách spásy stává jediným pravým zjevitelem Trojice.¹⁷⁹ Trojjediný Bůh je totiž přítomen v dějinách, aby zjevil Srdce svého Syna, jehož láska dává umučení jednoznačný smysl. Víra nám má pomoci překonat zatvrzelost našich srdcí, která se projevuje tím, že nejsme schopni ve službě církve vidět konkrétní způsob pronikání Boží lásky do dějin, navzdory tomu, že teprve tato láska dává službě druhým konečný smysl, především jako láska k Bohu, láska ke spáse lidí.¹⁸⁰ Boží láska, která vychází ze vztahu Trojice, nám byla otevřena v Ježíši, který se tak stává jejím zprostředkovatelem – zjevitelem, když říká:¹⁸¹ „Jako si Otec zamiloval mne, tak jsem si zamiloval vás. Zůstaňte v mé lásce.“¹⁸² Boží „Syn nás uvádí do společenství Trojice, to znamená do kruhu věčné lásky, jejíž osoby jsou čisté vztahy, čistý akt dávání se a přijetí, lásky“¹⁸³ která působí právě v evangelizačním procesu, který se nevyznačuje pouze hlásáním radostné zvěsti, ale je především způsobem života pro druhé.¹⁸⁴

---

¹⁷⁴ Srov. POSPÍŠIL Ctirad Václav: *Teologie služby*, 145.

¹⁷⁵ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRÁVEDLNOST A MÍR: *Kompendium sociální nauky církve*, 31.

¹⁷⁶ Srov. tamtéž, 54.

¹⁷⁷ Srov. J 5,19

¹⁷⁸ Srov. POSPÍŠIL Ctirad Václav: *Jako v nebi, tak i na zemi. Náčrt trinitární teologie*, 444.

¹⁷⁹ Srov. POSPÍŠIL Ctirad Václav: *Teologie služby*, 155.

¹⁸⁰ Srov. AMBROS Pavel: *Teologicky milovat církev*, Olomouc: Centrum Aletti, 2003, 105–106.

¹⁸¹ Srov. *Život z víry*, 34.

¹⁸² J 15,9

¹⁸³ *Život a poslání křesťanů v církvi a ve světě*, 329.

¹⁸⁴ Srov. tamtéž, 329.

Ježíšovo mravní poselství nelze pochopit bez vztahu k dějinné skutečnosti Izraele s Bohem smlouvy, tak jak bylo již naznačeno v předcházející kapitole. Ježíš sám, není pouze tím, kdo ztělesňuje sklánějící se Boží lásku, ale je zároveň výzvou, pro člověka, aby tuto lásku sdílel.¹⁸⁵ Tato skutečnost je patrná zejména v okamžiku, kdy se Ježíš prohlašuje za služebníka (dikaona)¹⁸⁶ s tím, že na základě svých výzev, to stejné očekává od učedníků, potažmo od každého člověka. Z pohledu charitativní působení církve je to právě ten stěžejní okamžik, který má pro diakonický rozměr křesťanství podstatný význam. Můžeme ho vidět, především v Ježíšově příklonu ke každému člověku bez výhrad.¹⁸⁷

„Charitativní úsilí církve realizované jako služba potřebným „diakonie“ je tedy nezrušitelnou dimenzí křesťanské víry a to jako přímá odpovědnost za druhé podle měřítek Boha a jako praxe následování Ježíše Krista.“¹⁸⁸ K základním Ježíšovým požadavkům patří totiž obrácení, víra a následování. K obrácení dochází skrze víru. Život z víry pak předpokládá, aby byl prožíván v souladu s Ježíšovými mravními požadavky.¹⁸⁹

Ježíš vyzývá celé lidské společenství k následování skrze víru. Následování, které je spojeno s živou vírou, má být projevováno především skutky lásky – skutky milosrdenství. Naléhavost této skutečnosti Ježíš vyjadřuje slovy: „Ne každý, kdo mi říká Pane, vejde do království nebeského, ale ten, kdo činí vůli mého otce na nebesích“¹⁹⁰ To znamená, že s vírou je tak neoddělitelně spojena láska.¹⁹¹ Skrze víru je tedy jednotlivý křesťan, ale i celý Boží lid povolán k diakonátu – ke službě bliženecké lásky prokazované člověku bez výhrad.

---

¹⁸⁵ Srov. 29.

¹⁸⁶ Srov. J 13,1–20

¹⁸⁷ Srov. Život z víry, 20.

¹⁸⁸ HASLINGER Herbert: Diakonie zwischen Mensch, Kirche und Gesellschaft: eine praktisch-theologische Untersuchung der diakonischen Praxis unter dem Kriterium des Subjektseins des Menschens, Würzburg: Echter Verlag, 1996, 693.

¹⁸⁹ Srov. Život z víry, překlad 2. dílu katolického katechismu pro dospělé, 2. vydání, Německá biskupská konference (1995), České Budějovice: Teologická fakulta JU, 2005, 30.

¹⁹⁰ Mk 10,42–45

¹⁹¹ Srov. Život z víry, 31.

Ježíšův život a jeho působení v Novém zákoně lze chápat jako nepřekonatelný vrchol solidarity nového člověka, solidárního s lidstvem až ke smrti na kříži.¹⁹² Lze ho také proto, rovněž považovat za nosný pilíř charitativního konání církve, tzn., že není jen ztělesněním Boží lásky k člověku, nýbrž je zároveň výzvou pro člověka, aby tuto lásku sdílel. Boží Syn, poslaný Otcem je totiž trvalým projevem a důkazem Boží vůle zachraňovat ztracené, obzvláště pak ty, kteří jsou dnešním světem z různých důvodů odmítáni či pronásledováni.¹⁹³

„Charitativní úsilí církve realizované jako služba potřebným „diakonie“ je nezrušitelnou dimenzí křesťanské víry a to jako přímá odpovědnost za druhé podle měřítek Boha a jako praxe následování Ježíše Krista.“¹⁹⁴ K základním Ježíšovým požadavkům patří totiž obrácení, víra a následování. K obrácení dochází skrze víru. Život z víry pak předpokládá, aby byl prožíván v souladu s Ježíšovými mravními požadavky.¹⁹⁵

Ježíš vyzývá celé lidské společenství k následování skrze víru. Následování, které je spojeno s živou vírou, má být projevováno především skutky lásky – skutky milosrdenství. Naléhavost této skutečnosti Ježíš vyjadřuje slovy: „Ne každý, kdo mi říká Pane, vejde do království nebeského, ale ten, kdo činí vůli mého otce na nebesích“¹⁹⁶ To znamená, že s vírou je tak neoddělitelně spojena láska.¹⁹⁷ Skrze víru je tedy jednotlivý křesťan, ale i celý Boží lid povolán k diakonátu – ke službě bliženecké lásky prokazované člověku bez výhrad.

---

¹⁹² Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRÁVEDLNOST A MÍR: *Kompendium sociální nauky církve*, 196.

¹⁹³ Srov. *Život z víry*, 29.

¹⁹⁴ HASLINGER Herbert: *Diakonie zwischen Mensch, Kirche und Gesellschaft*, 693.

¹⁹⁵ Srov. *Život z víry*, překlad 2. dílu katolického katechismu pro dospělé, 2. vydání, Německá biskupská konference (1995), České Budějovice: Teologická fakulta JU, 2005, 30.

¹⁹⁶ Mk 10,42–45

¹⁹⁷ Srov. *Život z víry*, 31.

3.3. Ekleziální rozměr charitativního jednání

Písmo svaté hovoří o církvi jako o Božím lidu, který si byl již na samém počátku vědom skutečnosti, že je předurčen k tomu, aby se stal zdrojem spásy a světlem všech národů.¹⁹⁸ V textech Nového zákona vidíme povolání každého jednotlivého křesťana vždy v kontextu povolání společenství Božího lidu. Pokřtěný dostává nový život a zároveň se stává neoddelitelnou součástí Božího společenství – církve. Toto společenství se uskutečňuje a trvá, když oslavuje svého Pána zejména učením, hlásáním, službou trpícím skrze bliženeckou lásku a modlitbu.¹⁹⁹

Křesťanské církve jsou povolány, aby stály na straně těch, kdo jsou sociálně, nebo jiným způsobem marginalizováni. Znamená to, že jsou plně solidární s těmi, kdo se stali oběťmi sociálních nespravedlností a stali se tak rukojmími špatně fungujícího systému sociálního státu. Charitativní úsilí, nebo chceme-li diakonie, jsou tak považovány za pole, které je právě oním prostorem pro realizaci křesťanské bliženecké lásky. Jednotliví křesťané se v rámci církevního společenství snaží dle svých charismat, možností, zdrojů a sil, zmírňovat právě skrze charitativní diakonii negativní důsledky současného společenského vývoje.²⁰⁰ Zde vyvstává příležitost pro jednotlivé laiky, kteří jsou z tohoto pohledu vnímáni jako kompetentní subjekty diakonie, která je realizována v procesu vlastního sebeuskutečňování Kristovi diakonické církve. V tomto směru také zpřítomňují milujícího Boha v tomto světě.²⁰¹

„Poslání církve v dějinách a ve světě je projevem jejího života. Boží lid je povolán k tomu, aby oslavil Boha v Duchu Kristově a aby spolupracoval s Kristem a Duchem svatým na spásu světa. Oslava Boží se projevuje jako služba Bohu a uskutečňování spásy světa jako je služba člověku. Boží lid tedy slouží ruku v ruce Bohu a člověku. Z toho

---

¹⁹⁸ Srov. BOUBLÍK Vladimír: *Boží lid*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, 234.

¹⁹⁹ Srov. WEISMAYER Josef: *Život v plnosti*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1994, 65.

²⁰⁰ Srov. *Pokoj a dobro*, List k sociálním otázkám v České republice k veřejné diskusi, 39.

²⁰¹ Srov. ZERFAß Rolf: *Lebensnerv Caritas. Helfer brauchen Rückhalt*, Herder, Freiburg i. Br. 1992, 65.

plyne, že církev nežije pro sebe nebo pro svět, ale pouze pro Boha; může však dokonale sloužit Bohu pouze, když slouží člověku.²⁰²

Dar smlouvy ve Starém zákoně a konečný příslib blížícího se Božího království v zákoně Novém na sebe vzájemně odkazují a v určitých periodách procházejí dějinami spásy po souběžných cestách, které se v závěru setkávají. Ve významném dni letnic byl seslán Duch svatý, aby neustále posvěcoval celý Boží lid, aby tak měl skrze Krista v jednom Duchu přístup k Otci.²⁰³ Okamžik založení církve je považován za naplnění času, kdy se přiblížilo Boží království a sama církev je pak zárodkem i počátkem Božího království na zemi. Boží lid je skrze Ducha uváděn do veškeré pravdy, je sjednocován ve společenství a ve službě, je vybaven různými hierarchickými a charismatickými dary.²⁰⁴

Znamená to, že na počátku dějin Božího lidu stojí nepochopitelná a přesahující Boží láska, která doprovází tento lid během celého putování v dějinách²⁰⁵ a jehož konečná proměna bude dovršena ve věčnosti. Tím bude završen projev maximální starostlivosti, milosti a lásky Boha ke svému milovanému vyvolanému lidu.²⁰⁶

Poslání církve se uskutečňuje v celém Božím lidu a jen pouze v něm se uskutečňuje jednota celého lidstva s Bohem.²⁰⁷ Na tomto místě se opět vracíme k již zmíněnému přiřazovanému čtvrtému konstitutivnímu prvku církve „koinónia“ (společenství), máme-li na paměti, že církev právě v Božím lidu shromažďuje všechny národy světa, za jejichž spásu cítí odpovědnost, po vzoru svého Otce, jenž se o všechny stará a chce, aby všichni lidé vytvořili jednu rodinu a chovali se k sobě bratrsky.²⁰⁸

Boží vůle je totiž zaměřena na spásu každého jednotlivého člověka. Zcela jistě jde o spásu osobní, ale nikoli privátní. Boží spása, která má bezesporu charitativní charakter

---

²⁰² BOUBLÍK Vladimír: Boží lid, Kostelní Vydrčí: Karmelitánské nakladatelství, 1997, 223–224.

²⁰³ Srov. LG 4.

²⁰⁴ Srov. LG 4.

²⁰⁵ Srov. Ex 20,2

²⁰⁶ Srov. BOUBLÍK Vladimír: Boží lid, 72.

²⁰⁷ Srov. BOUBLÍK Vladimír: Boží lid, 235.

²⁰⁸ Srov. JAN PAVEL II.: *Sollicitudo rei socialis*, Encyklika o starosti církve o sociální otázky, 40.

směřuje do společenství a v rámci společenství je také realizována. Znamená to, že člověk je stvořen pro společenství s lidmi a Bohem.²⁰⁹ „Forma jednoty a společenství není vlastní až teprve dokonalé spáse, ale Bohu se zalíbilo, vázat už zjevení a postupné uskutečňování plánu spásy na společenství spásy a víry.“²¹⁰

3.4 Svátostný charakter diakonie

Charitativní diakonie je neoddělitelně a velmi úzce spojena s liturgickou oslavou Boha a hlásáním Božího království, (nověji: liturgickým slavením a hlásáním evangelia), a tvoří určitou paralelu mezi službou člověku a službou Bohu. Hlásání o příchodu Božího království lze z pochopitelných důvodů vnímat jako neoddělitelnou součást charitativního působení církve a naopak. Tato skutečnost byla patrná již ve Starém zákoně a židovství, kde bohoslužba představovala svatý projev Božího jednání ve prospěch člověka. Boží jednání pak nezůstává zaměřeno jen na sakrální okruh, ale proniká i do profánního světa a tím vše posvěcuje.²¹¹

Pokračování tohoto procesu, který má příznačně diakonický charakter, pak máme možnost sledovat především v situacích Ježíšova působení, které lze z našeho pohledu považovat za události, v nichž se Boží království stává hmatatelnou skutečností. Život církve je pak viditelným znamením, neboť její činnost je realizována prostředky, které jsou postižitelné smysly, což však nebrání tomu, abychom toto všechno mohly považovat za svátost milosti a současně za činnost Krista.²¹²

Koncil onu zmíněnou účast Božího lidu na Božím království chápe jako všeobecné povolání ke svatosti, když říká: „Církev je totiž, v Kristu jakoby svátost, neboli znamení a nástroj vnitřního spojení s Bohem a jednoty celého lidstva.“²¹³ „Služba Bohu v liturgii

---

²⁰⁹ Srov. KELLER Erwin: Velké tajemství církve. Meditace k Lumen gentium, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995, 43.

²¹⁰ Tamtéž, 44.

²¹¹ Srov. ROLOFF Jürgen: Zur diakonischen Dimension und Bedeutung von Gottesdienst und Herrenmahl, 187.

²¹² Srov. AMBROS Pavel: Teologicky milovat církev, Olomouc: Centrum Aletti, 2003, 207.

²¹³ LG 1.

musí být vždycky doprovázena konkrétní službou člověku. Půst, v kterém má Bůh zalíbení, jsou úkony lásky k lidem,²¹⁴ to platí tím spíše, je-li diakonie považována za praxi víry církve v horizontu očekávaného Božího království.²¹⁵

Tato skutečnost byla naznačena již v úvodní kapitole, kde byl zmíněn neoddělitelný vztahový kontext konstitutivních prvků církve,²¹⁶ kde je srozumitelným způsobem naznačena ona vzájemná propojenost (závislost) mezi konstitutivními prvky kerygma, liturgia, diakonia a koinónia. V důsledku toho musíme uvažovat o svátostné diakonii a naopak, si musíme být vědomi diakonického rozměru svátostného konání církve.

Diakonie je tedy realizována v kontextu nepopíratelného významu svátostné pastorace. To znamená, že svátost smíření, nemocných a eucharistie v sobě mají diakonický prvek a dochází skrze ně k realizaci Boží služby člověku, který se nachází v těžkých životních obtížích. Ve svátosti smíření a svátosti nemocných dostávají trpící zakusit onu zmíněnou Boží charitas v situaci viny nebo nemoci. Zvláštní význam má eucharistie, která zpřítomňuje Kristovu oběť pro člověka, která je v tomto případě tou nejvyšší možnou formou solidarity s trpícím člověkem.²¹⁷

---

²¹⁴ CHARITATIVNÍ SLUŽBA CÍRKVE, Pastorační péče o charitu, 2–3.

²¹⁵ Srov. HASLINGER Herbert: Diakonie: Grundlagen für die soziale Arbeit der Kirche, 20.

²¹⁶ Srov. Příloha č. 2 Schéma – Princip vztahů konstitutivních prvků v procesu uskutečňování církve, 75.

²¹⁷ Srov. OPATRŇY Michal: Diakonická teologie, 38–39.

4 SOCIÁLNĚ-ETICKÁ VÝCHODISKA

Cílem poslední kapitoly je snaha o vymezení vztahu mezi diakonií a křesťanskou sociální etikou respektive katolickou sociální naukou. Bude zde rovněž předložen pohled na diakonii jako na výraz angažovanosti církve ve prospěch společnosti. Bude zde rovněž okrajově zmíněno téma služby laiků v církvi.

4.1 Charita z pohledu katolické sociální nauky

Úsilí křesťanské sociální etiky směřuje k sociální spravedlnosti a konečně ke společnému dobru, které slouží a prospívá všem bez výhrad. Katolická sociální nauka vyjádřená v dílech papežů počínaje encyklikou Lva XIII. *Rerum novarum* z roku 1891 stojí na straně těch, kdo jsou postiženi různými druhy sociální nespravedlnosti a v důsledku toho vytlačeni na okraj společnosti a stávají se tak oběťmi špatně fungujícího sociálního a hospodářského státu.²¹⁸

Charitativní láska k druhým se dnes praktikuje odlišným způsobem, než tomu bylo v počátcích církve. Křesťanské církve se angažují v procesu utváření nových společenských struktur, které by alespoň v zásadních ohledech měly zaručovat úctu, respektování života a lidské důstojnosti, všeobecnou svobodu a právo jednotlivce či sociálních skupin na spolurozhodování o vlastním osudu. Křesťanská sociální nauka usiluje o spásu celého lidstva, tzn., že láska k bližnímu se nesmí rozplynout v abstraktní frázovitosti. Aby k tomu nedošlo, musí být proto realizována ve všech oblastech společenského života; v politické, sociální a hospodářské oblasti.²¹⁹ Křesťanské sociální učení si dobře uvědomuje, že úzké pojetí charity a její následná realizace v omezeném duchu nestačí.²²⁰ To ale neznamená, že by katolická sociální nauka stojí v opozici vůči diakonii – charitativní práci.

---

²¹⁸ Srov. *Pokoj a dobro*, List k sociálním otázkám v České republice k veřejné diskusi, 39.

²¹⁹ Srov. SCHMAUS Michael: *Život milosti a milostiplná*, 138–139.

²²⁰ Srov. *Pokoj a dobro*, List k sociálním otázkám v České republice k veřejné diskusi, 39.

Například v encyklice *Rerum novarum* a jiných dokumentech katolické sociální nauky, které na *Rerum novarum* navazují, nejsou určité rozdíly mezi charitativní prací církve explikovány jako protiklady, nýbrž jsou formulovány srovnáním „nejen,“ tedy pouze, ale (...)“nýbrž také.“²²¹ Znamená to, že sociální nauka církve zde dává najevo určitou obavu, že by její široké zaměření, mohlo být společností redukováno na pouhou *charitas*.

Odpověď na otázku související s odlišností *charitas* a katolické sociální nauky se jeví jako evidentní, jestliže zkoumáme, co bylo řečeno, v oficiálních církevních dokumentech katolické sociální nauky, tedy především v tzv. sociálních encyklikách, v koncilních a synodních textech, ale i v některých dřívějších smysluplných pastýřských listech i v sociálně-etické literatuře. Sociální encykliky mluví zřídka (a pokud, tak jen zběžně) o *charitas* a nadto v mnoha starších i novějších pojednáních katolické sociální nauky nenalezneme pojednání o tomto tématu a dokonce ani heslo *charitas* v registru.²²²

Rozhodně to není čistou náhodou, nýbrž tento jev je příznačný, pro vztah *charitas* a katolické sociální nauky. Katolická sociální nauka a *charitas* se liší nejen velikostí, ale patří rovněž i k rozdílným rovinám skutečnosti. *Charitas* je jakousi zkratkou pro církevně-sociální činnost a katolická sociální nauka je naopak jakýmsi naukovým souborem – komplexem základních tezí a kritérií, teoretických reflexí normativního charakteru a praktických návrhů,²²³ které „umožňují analyzovat společenské skutečnosti, zaujímat k nim stanovisko a vypracovávat směrnice pro spravedlivé řešení problémů, které tyto skutečnosti přináší.“²²⁴ Tento myšlenkový komplex ale nestojí izolovaně pro sebe, ale souvisí se širším sociálním hnutím, na které je ostatně vázán.²²⁵

Tímto vlivem se křesťanská sociální nauka realizuje ve společenských strukturách, tedy skupinách a iniciativách právě tak jako ve vědomí jednotlivých křesťanů. Křesťanská charitativní činnost ve svém konkrétním obsahu i katolické sociální hnutí, které přináší

---

²²¹ Srov. HILPERT Konrad: *Cariats und Sozialethik, Elemente einer theologischen Ethik des Helfens*, Paderborn – München – Wien – Zürich: Schöningh, 1997, 39.

²²² Srov. tamtéž, 33–34.

²²³ Srov. tamtéž, 34.

²²⁴ Srov. JAN PAVEL II. *Centesimus annus*, 5, citováno in: PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRAVEDLNOST A MÍR: *Kompendium sociální nauky církve*, 521.

²²⁵ Srov. HILPERT Konrad: *Cariats und Sozialethik*, 34.

katolická sociální nauka a zpřítomňuje ji ve společenské realitě, pochopitelně stojí v kontextu současné společnosti,²²⁶ tzn., že „církve ve své sociální nauce nabízí především integrální pohled na člověka a úplné chápání člověka na osobní i společenské rovině.“²²⁷

Z tohoto pohledu musíme zkonstatovat, že prvním skutečným věcným textem pojednávajícím o charitativním úsilí církve je encyklika Benedikta XVI. *Deus caritas est.*, která je velmi propracovaným dokumentem, kde jsou srozumitelným výkladem popsány všechny zásadní aspekty charitativního díla.

Diakonie, která je realizována skrze lásku (*caritas*) k bližnímu zakořeněná v lásce k Bohu je především úkolem pro jednotlivého křesťana – laika, ale rovněž pro celou církev, respektive společenství.²²⁸ „V tomto smyslu je diakonie základní postoj a způsob jednání každého Kristova učedníka.“²²⁹

Charitativní služba trpícím bližním je proto právem považována za určitý druh laického apoštolátu, zejména v případech, kdy je vykonávána v duchu učení církve všemi, kdo se s opravdovým zájmem o člověka angažují.²³⁰ Jejich vlastní přítomnost na sociálním poli života společnosti je charakterizována službou, která je znamením a výrazem lásky projevující se v rodinném, kulturním, pracovním, ekonomickém a politickém životě, a to podle specifik těchto oblastí.²³¹

Přítomnost a působení laiků v rozličných oblastech veřejného života, je tedy aktem konkrétního zpřítomnění církve – samotného Krista. Identita Kristova učedníka a zároveň služebníka, jsou spolu se zmíněnými kompetencemi dány především podílem – účastí na prorockém, kněžském a královském kněžství Krista, kdy jsou laici tímto povoláni ke

---

²²⁶ Srov. tamtéž, 34.

²²⁷ PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRAVEDLNOST A MÍR: *Kompendium sociální nauky církve*, 522.

²²⁸ Srov. *Život a poslání křesťanů v církvi a ve světě*, 218.

²²⁹ Tamtéž, 218.

²³⁰ Srov. CHARITATIVNÍ SLUŽBA CÍRKVE, *Pastorační péče o charitu*, 11.

²³¹ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRAVEDLNOST A MÍR: *Kompendium sociální nauky církve*, 551.

spolupráci na vinici Páně,²³² která vyústí v spoluodpovědnosti za stvořený svět. Tato kněžská služba laika zahrnuje především účast na proměně dnešního světa prací, tzn. konkrétním jednáním.²³³

Křesťanské sociální učení svým neustávajícím a vytrvalým úsilím, vyjadřuje plnou solidaritu se stvořeným světem, když stojí na straně těch nejubožejších. Zároveň si však uvědomuje, že sociální spravedlnost a obecné dobro mohou být prosazeny pouze za předpokladů, že dojde k reformě politických a ekonomických struktur a institucí. To ale znamená, že musí dojít především ke změně jejich myšlení a následujících kroků vedoucích k poškozování společenských zájmů, které v důsledku způsobují závažné sociální problémy. Je zapotřebí rovněž odhalovat milné ideologie těch struktur, které způsobují sociální nespravedlnost a bídu, které vedou k lidskému úpadku a ke ztrátě důstojnosti ve všech oblastech²³⁴ lidského života.²³⁵

4.2 Diakonie jako výraz společenské angažovanosti církve

Jak bylo už naznačeno v předchozích kapitolách, „charitativní práce považuje za svoji podstatnou úlohu být především součástí občanské společnosti.“²³⁶ Platí to dvojnásob, má-li být tato nedílnou součástí obhajoby jedinců, skupin a komunit, na které společnost z jakéhokoli důvodu zapoměla. Tato pozice je nejlépe vystižena v úvodních textech pastorální konstituce II. vatikánského koncilu, který říká, že „Boží lid cítí sounáležitost s celým lidstvem, do kterého je začleněn a ke kterému chová lásku a úctu.“²³⁷

---

²³² Srov. JAN PAVEL II.: *Christifideles laici*, Posynodní apoštolský list, o povolání a poslání laiků v církvi (ze dne 30. 12. 1988), Praha: Zvon, 1996, 23.

²³³ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRAVEDLNOST A MÍR: *Kompendium sociální nauky církve*, 541.

²³⁴ Do těchto oblastí lidského života patří především: úcta k lidskému životu (úcta k nenarozenému životu, problematika potratů, vražda, eutanázie); etnické problémy spojené s migrací cizinců a národnostních menšin a jejich následnou integrací, výskyt různých forem xenofobií a rasové nenávisti; problémy v hospodářské a sociální oblasti (chudoba, různé formy lichvy a vykořisťování, právo na zaslouženou mzdu), a další.

²³⁵ Srov. *Pokoj a dobro*, List k sociálním otázkám v České republice k veřejné diskusi, 39.

²³⁶ OPATRŇY Michal, LEHNER Markus (a kol.): *TEORIE A PRAXE CHARITATIVNÉ PRÁCE*, Uvedení do problematiky, Praktická reflexe a aplikace, 45.

²³⁷ Srov. GS 3.

Právě tato láska ke světu je předpokladem pro lásku k bližnímu, k sobě samému a samozřejmě jak již bylo nespočetněkrát řečeno, také k Bohu. Láska k Bohu totiž znamená přitakání k Bohu, transcendentnímu dobru, a děje se nutně v každém uskutečnění lásky k bližnímu nebo pravé lásky k sobě. Pokud se chce člověk stát skutečně a bezpodmínečně milujícím člověkem, pak se musí tento jeho pozitivní základní postoj vztahovat i na stvořený svět. Jistá přítomnost radosti ze stvoření, z rostlin a přírody byla zaznamenána v křesťanském prostředí již v biblických dobách.²³⁸ „Tak se například v Žalmech tento svět nepovažuje jen za něco bezvýznamného, nýbrž právě stvoření je zde příležitostí ke chvále Boha a k vyslovení díky Stvořiteli. Svět může být místem setkání s Bohem.“²³⁹

Znamená to tedy, že původním a zároveň současným místem realizace charitativního díla církve zůstává přirozené sociální, kulturní a politické prostředí současného světa. „Mezi všemi oblastmi sociální angažovanosti věřících křesťanů vystupuje do popředí především služba lidské osobě“²⁴⁰ a její důstojnosti, která činí ono charitativní dílo církve srozumitelným a čitelným znamením spásy, celému světu.²⁴¹

Diakonie je tedy také především prostorem, kde se setkává církev a společnost²⁴² a podle Haslingera může mít hned několik podob.²⁴³ Může být realizována jako neformální, tedy spontánní pomoc, ale také rovněž jako profesionální sociální práce, která je dle Lehnera realizována právě křesťanskými církvemi, respektive církevními charitativními organizacemi. Co je ale hlavní, že cílem a smyslem diakonie zůstává vždy účinná pomoc člověku, v obtížné situaci.²⁴⁴ Největší výraz společenské angažovanosti církve můžeme vidět zejména ve dvou základních směrech: a to v diakonii *pomáhající a politické*.²⁴⁵

---

²³⁸ Srov. ROTTER Hans: *Osoba a etika*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997, 84.

²³⁹ ROTTER Hans: *Osoba a etika*, 84–85.

²⁴⁰ PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRÁVEDLNOST A MÍR: *Kompendium sociální nauky církve*, 552.

²⁴¹ Srov. tamtéž, 552.

²⁴² Srov. OPATRŇY Michal: *Diakonická teologie*, 26.

²⁴³ Srov. HASLINGER Herbert: *Diakonie: Grundlagen für die soziale Arbeit der Kirche*, 20–21.

²⁴⁴ OPATRŇY Michal: *Služba potřebným – diakonie jako konstitutivní prvek praxe církve*, 70–71.

²⁴⁵ Srov. *Život a poslání křesťanů v církvi a ve světě*, 219.

Pomáhající diakonie je realizována formou přímé (první) pomoci v rámci místních církevních společenství (oblasti, diecéze, farností) např. Charita ČR.²⁴⁶ Velmi významnou roli na společenském poli hraje diakonie politická, která má charakter zodpovědné péče o osoby a jejich důstojnost, politické uspořádání a struktury, které stojí ve službě občanské společnosti, ale také církvím. Zde vzniká poměrně obsáhlý prostor pro činnost a působení již zmíněných laiků, kteří jsou povoláni do různých důležitých pracovních, kulturních a politických funkcí a kteří svým křesťanským jednáním zpřítomňují církve ve všech oblastech společenského života.²⁴⁷

Čím vědoměji se diakonické instituce chápou jako součást společenských struktur sociálního státu a využívají všech možností spolupráce s dalšími institucemi občanské společnosti, tím spíše mohou také vyhovět své roli obhájce slabých, zneužívaných a marginalizovaných lidí.²⁴⁸ Z tohoto pohledu je diakonie, zdá se oprávněně chápána jako prostor společného zájmu církve a společnosti.

Tento výraz společenské angažovanosti církve však zdaleka neznamená, že ten, kdo se angažuje v procesu pomáhání ať už v charitativní organizaci církve, nebo jinde, nestojí někde mimo církve, na jejím předpolí, jak se často tvrdí, ale přímo ve středu toho, o co má církev jít.²⁴⁹ Také Rolf Zerfaß vidí příklon k těm, kteří podle měřítek společnosti stojí dole a na okraji, jako vlastní frontovou linii mezi světlem a temnotou, prostředím, kde lidé žijí a trpí, padají a povstávají. Pohlíží na akt starostlivosti a péče o dobro druhých z perspektivy Božího království, v němž církve zpřítomňuje Boha.²⁵⁰

List k sociálním otázkám *Pokoj a dobro* hovoří o skutečném zaměření církve především k starosti o slabé a chudé, o ty, kteří se ocitli pod koly. Potvrzuje rovněž, že ona starostlivost o potřebné patří k prvořadým úkolům církvi, jejichž povinností je pozvednutí

---

²⁴⁶ Srov. tamtéž, 219.

²⁴⁷ Srov. tamtéž, 220.

²⁴⁸ Srov. LEHNER Markus: Konkretion: Diakonie – Institutionen, 418.

²⁴⁹ Srov. OPATRŇY Michal: Služba potřebným – diakonie jako konstitutivní prvek praxe církve, 65.

²⁵⁰ ZERFAß Rolf: Lebensnerv Caritas. Helfer brauchen Rückhalt, Herder, Freiburg i. Br. 1992, 65.

prorockého hlasu na ochranu těch, kteří nedobrovolně stojí na okraji společnosti a nedokáží mnohdy ani svá základní práva bránit.²⁵¹ Právě chudí jsou těmi, kdo jsou bez hlasu, neboť jsou odsouzeni světem k upadnutí na dno, které se už jen sotva podobá lidské důstojnosti. Je zvláštní, že i když je jich ve skutečnosti nejvíce, zůstávají zcela nedůležití, jako by neexistovali.²⁵² Církev právě v těchto situacích musí víc, než kdy jindy stát na straně těch nejchudších, neboť ona je „hořícím ohněm Hospodinovým a nadějí chudých.“²⁵³

Církev se cítí povinována a odpovědna poukazovat na důstojnost člověka, který je stvořen Bohem. V zorném poli církve zůstává především právě ten chudý a trpící člověk, ve kterém spatřuje svého Pána Ježíše.²⁵⁴ Zde pak církev koná ve jménu sociálního poselství evangelia, které se snaží ze všech sil uvést v život. Hledá neustále nová řešení, překonává obtíže a překážky, a znovu a znovu se vydává evangelizovat, především svojí přítomností po boku, v blízkosti zraněného člověka.²⁵⁵

Má-li být tedy v dnešní době poskytování pomoci chápáno jako součást a záležitost tzv. občanské společnosti, je třeba, aby její součástí byla i diakonie realizovaná církevními pomáhajícími organizacemi, protože by jinak narušovala onu sepjatost křesťanů s lidstvem.²⁵⁶

Úsilí křesťanské sociální etiky směřuje k sociální spravedlnosti a konečně ke společnému dobru, které slouží a prospívá všem bez výhrad. Katolická sociální nauka vyjádřená v dílech papežů počínaje encyklikou Lva XIII. *Rerum novarum* z roku 1891 stojí na straně těch, kdo jsou postiženi různými druhy sociální nespravedlnosti a v důsledku

---

²⁵¹ Srov. *Pokoj a dobro*, List k sociálním otázkám v České republice k veřejné diskusi, 61.

²⁵² Srov. MESSINA Rosario: *Dějiny charitativní činnosti*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 2005, 6.

²⁵³ *Pokoj a dobro*, List k sociálním otázkám v České republice k veřejné diskusi, 61.

²⁵⁴ Srov. JAN PAVEL II.: *Centesimus annus*. Encyklika ke 100. výročí *Rerum novarum*, in: *SOCIÁLNÍ ENCYKLIKY (1891-1991)*, Praha: Zvon – České katolické nakladatelství, 1996, 58.

²⁵⁵ Srov. JAN PAVEL II.: *Centesimus annus*, 57.

²⁵⁶ Srov. OPATRŇY Míchal, LEHNER Markus (a kol.): *TEORIE A PRAXE CHARITATIVNÉ PRÁCE*, Uvedení do problematiky, Praktická reflexe a aplikace, 44.

toho vytlačeni na okraj společnosti a stávají se tak oběťmi špatně fungujícího sociálního a hospodářského státu.²⁵⁷

Jedním ze zásadních úkolů sociální nauky církve je snaha o vytváření dostatečného prostoru k dialogu, jehož cílem by mělo být právě ono zmíněné dobro.²⁵⁸ Církev má tedy za úkol přehodnocovat sociální postavení jednotlivců, nacházejících se na okraji společnosti a vlastně tak uskutečňovat reálnou společenskou utopii, kde vládne spravedlnost.²⁵⁹

V tomto smyslu lze diakonii chápat jako nekonečnou odpovědnost za druhé podle nekonečného a jako životní praxi následovníka Ježíše Krista. Diakonie strukturuje celou křesťanskou praxi tak, že lidé dostanou takové životní možnosti, které odpovídají jejich skutečné hodnotě a zároveň mohou hned zakoušet blahodárný stav Božího království. Diakonie zprostředkuje trpícím uzdravování jejich životních omezení a nakonec i bídy.²⁶⁰

Z výše řečeného vyplývá, že diakonie nemá být pouhým důkazem, že křesťané berou svou víru naprosto vážně, ale jasnou a konkrétní odpovědí na různé formy utrpení a nespravedlnosti v dnešním světě. Církev skrze uskutečňování diakonie nesměřuje k jiným postranním cílům, ale snaží se všemi dostupnými prostředky zmírnit utrpení a napravit sociální nespravedlnost.²⁶¹

Cestou diakonické církve, respektive sociální nauky zůstává člověk jako sociální bytost. Nejde o člověka, který by se rozplynul v abstraktním pojmu, ale o člověka skutečného, žijícího v dnešním světě. Skrze svou odpovědnost a starostlivost, jejímž hlavním činitelem je Boží láska,²⁶² sociální nauka církve realizuje konkrétním způsobem

---

²⁵⁷ Srov. *Pokoj a dobro*, List k sociálním otázkám v České republice k veřejné diskusi, 39.

²⁵⁸ Srov. MARTINEK Michael: Sociální nauka církve jako most mezi církví a sekulární společností, in: *Caritas et veritas* 2, (2011), 18.

²⁵⁹ Srov. HASLINGER Herbert: Diakonie: Grundlagen für die soziale Arbeit der Kirche, 20.

²⁶⁰ Srov. tamtéž. 20.

²⁶¹ Srov. OPATRŇY Michal, Církevní diakonie, nebo diakonická církev? Nástin katolické diskuze o diakonii jako konstitutivním prvku církve, 4. Diakonická církev.

²⁶² Srov. JAN PAVEL II.: *Centesimus annus*, 54.

sociální poselství evangelia, které vnímá jako základ a motivaci svého jednání.²⁶³ Znamená to, že uskutečňování diakonie nespočívá jen v prosté mezilidské pomoci nebo v sociální práci, které se věnuje nějaká křesťanská organizace. Její podstatnou složkou je i zaujmutí místa po boku člověka v nouzi a jeho obhajoba, respektive obhajoba jeho oprávněných zájmů a jeho lidské důstojnosti.²⁶⁴

Vedle sociální spravedlnosti je dalším cílem sociální etiky snaha o dosažení společného dobra, tedy toho co prospívá všem.

---

²⁶³ Srov. tamtéž, 57.

²⁶⁴ Srov. OPATRŇY Michal, LEHNER Markus (a kol.): Teorie a praxe charitativní práce. Uvedení do problematiky. Praktická reflexe a aplikace, 40.

Závěr

Závěr diplomové práce na téma *Teologická východiska charitativní činnosti křesťanské církve* mohou zkonstatovat, že vytýčené cíle byly z větší části splněny.

První kapitola s názvem *Východiska charitativní práce* je úvodní kapitolou, tedy základním vhledem do problematiky charitativního díla církve. Obsah kapitoly podněcuje čtenáře k úvaze nad pojmy „charita“ a „diakonie,“ které jsou pro pochopení souvislostí se zvoleným tématem podmínkou. Pozornost byla zaměřena nejdříve na ty aspekty, které mají tyto pojmy společné a to i přes skutečnost, že se jedná o pojmy obsahově odlišné. Zásadní společné vlastnosti obou předložených pojmů ukázaly na skutečnost, že oba pojmy jsou širokou veřejností vnímány velice nejednotně. Věc je pak komplikována mnohem více, když vstupují na scénu názorově odlišné linie katolického prostředí a prostředí protestantského. Věc se ale po prozkoumání nejeví tak složitě, neboť každý pojem má evidentně odlišný význam. V případě charitas jde o vnitřní pohnutku, která je z tohoto pohledu pro křesťanskou charitativní činnost fundamentální. Pojem diakonie pak znamená onu samotnou službu, nebo chceme-li pomoc, která je charakterizována konkrétním jednáním, jež zmírňuje následky chudoby, utrpení a pomáhá potřebným překonat jejich těžkou situaci.

V další části první kapitoly jsme se setkali s problematikou konstitutivních prvků, kde byla zkoumána především pozice diakonie v rámci vlastní konstitutivní struktury církve a její vzájemný vztah k ostatním konstitutivním prvkům. Zde se ukázalo, že jako nejvíce pravděpodobná je teorie čtyř konstitutivních prvků: kérygma, leiturgia, diakonia a koinónia. Důvodem pro toto tvrzení je zjištění, které ukázalo, že tato teorie má největší šanci na existenci a to nejenom v křesťanském prostředí. Její výhodou je rovněž zastoupení všech potřebných článků, které výstižně na venek charakterizují církve. Vysvětlit totiž hledajícím, co vlastně je, a kam směřuje církve, je z mého pohledu bez skutečnosti, že církve se uskutečňuje ve společenství v mnoha rovinách téměř nemožné a také svým způsobem zavádějící. Evangelijní charakter diakonie, o kterém se dále ve druhé kapitole hovoří, jen výše řečené potvrzuje. Na jedné rovině stojí církve, která musí být sama

evangelizována z mnoha zásadních důvodů a na druhé straně stojí člověk mimo církve a svět, ve kterém žije. Znamená to, že uskutečňování církve v rámci evangelizace má i pro diakonii mnohem větší význam, než se dá obvykle předpokládat. Zde máme k dispozici ten největší a nejvěrohodnější příklad, samotného Krista, který jako diakon přichází evangelizovat jednak slovy, ale zároveň příkladem mravního jednání. Kdybychom zhodnotili řečené v kontextu pastorální (praktické teologie), máme možnost na výše zmíněném příkladu vidět, jak vypadá věrohodná a pravdivá evangelizace, o kterou nám v církvi jde.

Druhá kapitola s názvem *Biblická východiska diakonie* se ukázala jako velký přínos zejména v úvodní úvaze o biblicko-hermeneutické reflexi a jejím vztahu a významu v kontextu křesťanské sociální nauky. Zde byly předloženy skutečnosti, které nám pomohou nalézat cesty při řešení ožehavých problémů dnešní doby. Zde je nutné si připomenout, že v Bibli jsou prezentovány určité fundamentální principy, orientace a postoje, které nejsou dostatečně konkretizovány a pro další využití musí diferencovány, konkretizovány a aktualizovány na rovině filosofického diskursu. Tyto musí být dále promyšleny a konkretizovány zejména v kontextu dnešní doby. Dále zde bylo pojednáno o Starozákonním a Novozákonním étosu, s cílem zjistit s cílem identifikovat ta východiska, která mohou být využita v rámci diakonie či charity. Bylo zjištěno, že bible je i v tomto směru bohatou studnicí – nevyčerpatelným pramenem, který poměrně systematickým způsobem upozorňuje na všechny druhy sociální nespravedlnosti. Ve Starém zákoně je to např. Exodus, kde dává Hospodin poznat svému národu. Činí tak způsobem jemu vlastním, kdy poprvé dává najevo svoji lásku ke stvoření. V Novém zákoně je to text podobenství o milosrdném Samařanovi, který má pro diakonii zásadní význam. Jde ale o text, který svou hloubkou a zaměřením přesahuje rámec křesťanské sociální práce.

Třetí kapitola *Systematicko–teologická východiska* prokázala zjištění, že dogmatická teologie se otázkou diakonie zabývá pouze okrajově. V této kapitole se i přesto podařilo odhalit ty nejzákladnější skutečnosti. Ústředním pojmem je zde opět Ježíš, který přicházející jako diakon, což už bylo řečeno, zjevuje – zpřítomňuje Boží Trojici a stává se

tak viditelným znamením Boží lásky, která působí zde a nyní. Tato skutečnost zároveň dává veškerému stvoření možnost být zúčastněnými svědky přicházejícího Božího království.

Čtvrtá závěrečná kapitola s názvem *Sociálně-etická východiska*, řeší problematiku vztahu sociální katolické nauky a charitativní práce. Při pokusu o reflexi vzájemných vztahů zmíněných pojmů bylo zjištěno, že odborná teologická literatura, tedy alespoň u nás, se touto problematikou nezaobírá. Dále bylo pojednáno o diakonii jako o součásti společnosti, kdy tato při pokusu sloužit slabým, spolupracuje s různými institucemi občanské společnosti. Tato spolupráce se ukazuje jako velmi efektivní a umožňuje tak církevním subjektům církve lépe vyhovět své roli obhájců chudých, trpících a marginalizovaných. Z tohoto pohledu je diakonie chápána jako prostor společného zájmu církve a společnosti.

Seznam literatury

Církevní dokumenty

BENEDIKT XVI.: Encyklika *Deus caritas est*, Praha: Paulínky, 2006.

DRUHÝ VATIKÁNSKÝ KONCIL: Dekret o misijní činnosti církve *Ad gentes*, (ze dne 7. 12. 1965), in: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, 459–507.

DRUHÝ VATIKÁNSKÝ KONCIL: Věřoučná konstituce o církvi *Lumen gentium*, (ze dne 18. listopadu 1965), in: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, 29–100.

DRUHÝ VATIKÁNSKÝ KONCIL: Pastorační konstituce v dnešním světě *Gaudium et spes*, (ze dne 7. prosince 1965), in: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 2002, 173–265.

Charitativní služba církve. Pastorační péče o charitu, dokument č. 29, Praha: Česká biskupská konference, 2005.

JAN PAVEL II.: *Christifideles laici*. Posynodní apoštolský list, o povolání a poslání laiků v církvi (ze dne 30. 12. 1988), Praha: Zvon, 1996.

JAN PAVEL II.: *Centesimus annus*. Encyklika k 100. výročí *Rerum novarum*, in: *SOCIÁLNÍ ENCYKLIKY (1891-1991)*, Praha: Zvon – České katolické nakladatelství, 1996.

Katechismus katolické církve, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 2002.

Kodex kanonického práva, Praha: Zvon, 1983

PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE: *Bible a morálka. Biblické kořeny křesťanského jednání*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010.

PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE: *Výklad bible v církvi*, Řím: Křesťanská akademie, 1993.

PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRAVEDLNOST A MÍR: *Kompendium sociální nauky církve*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008.

PAVEL VI.: *Evangelii nuntiandi*, Apoštolská exhortace (z 8. prosince 1975), Praha: Zvon, 1990.

Písmo svaté Starého a Nového zákona, Ekumenický překlad (1985), Praha: Biblická společnost, 1990.

Pokoj a dobro. List k sociálním otázkám v České republice k veřejné diskusi, Praha: Česká biskupská konference, 2000.

Život a poslání křesťanů v církvi a ve světě. Závěrečný dokument Plenárního sněmu katolické církve v ČR, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007.

Monografie

AMBROS Pavel: Teologicky milovat církev, Olomouc: Centrum Aletti, 2003.

BERGER Klaus: Diakonie im Frühjudentum. Die Armenfürsorge in der jüdischen Diasporagemeinde zur Zeit Jesu, in: SCHÄFER Gerhard K., STROHM Theodor: *Diakonie – biblische Grundlagen und Orientierungen*, Ein Arbeitsbuch, Heidelberg: Veröffentlichungen, des Diakonie Wissenschaftlichen institut an der Universität, 1998, 94–126.

BOUBLÍK Vladimír: Boží lid, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997.

DOLEŽEL Jakub: Biblické kořeny sociální práce, in: MARTINEK Michael (a kol.): *Praktická teologie pro sociální pracovníky*, 2. vydání, JABOK, 2008, 26–39.

GRÜSEMANN Frank: Das Alte testament als Grundlage der Diakonie, in: SCHÄFER Gerhard K., STROHM Theodor: *Diakonie – biblische Grundlagen und Orientierungen*, Ein Arbeitsbuch, Heidelberg: Veröffentlichungen, des Diakonie Wissenschaftlichen institut an der Universität, 1998, 67–93.

HASLINGER Herbert: Diakonie: Grundlagen für die soziale Arbeit der Kirche, Paderbon – München – Wien – Zürich: Schöningh, 2009.

HASLINGER Herbert: Diakonie zwischen Mensch, Kirche und Gesellschaft: eine praktisch-theologische Untersuchung der diakonischen Praxis unter dem Kriterium des Subjektseins des Menschens, Würzburg: Echter Verlag, 1996.

HILPERT Konrad: Cariats und Sozialethik, Elemente einer theologischen Ethik des Helfens, Paderborn – München – Wien – Zürich: Schöningh, 1997.

HOLZ Traugott: Christus Diakonos. Zur christologischen Begründung der Diakonie in der nachösterlichen Gemeinde, in: SCHÄFER Gerhard K., STROHM Theodor: *Diakonie –*

biblische Grundlagen und Orientierungen, Ein Arbeitsbuch, Heidelberg: Veröffentlichungen, des Diakonie Wissenschaftlichen institut an der Universität, 1998, 127–143.

HORN Friedrich Wilhelm: Diakonische Leitlinien Jesu, in: SCHÄFER Gerhard K., STROHM Theodor: *Diakonie – biblische Grundlagen und Orientierungen*, Ein Arbeitsbuch, Heidelberg: Veröffentlichungen, des Diakonie Wissenschaftlichen institut an der Universität, 1998, 109–126.

KELLER Erwin: Velké tajemství církve. Meditace k Lumen gentium, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995.

LEHNER Markus: Konkretion: Diakonie – Institutionen, in: HASLINGER Herbert (ed.): *Handbuch Praktische Theologie: Durchführungen, II.*, Mainz: Matthias-Grünwald-Verlag, 2000.

MATOUŠEK Oldřich a kol.: *Metody a řízení sociální práce*, Praha: Portál, 2003.

MATOUŠEK Oldřich a kol.: *Základy sociální práce*, Praha: Portál, 2001.

MERK Otto: Aspekte zur diakonischen Relevanz von „Gerechtigkeit“, „Barmherzigkeit“ und „Liebe“, in: SCHÄFER Gerhard K., STROHM Theodor: *Diakonie – biblische Grundlagen und Orientierungen, Ein Arbeitsbuch*, Heidelberg: Veröffentlichungen, des Diakonie Wissenschaftlichen institut an der Universität, 1998, 144–156.

MESSINA Rosario: *Dějiny charitativní činnosti*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 2005.

OPATRNÝ Aleš: *Pastorační péče v méně obvyklých situacích*, Praha: Pastorační středisko sv. Vojtěcha, 2005.

OPATRNÝ Michal, LEHNER Markus (a kol.): *Teorie a praxe charitativní práce. Uvedení do problematiky. Praktická reflexe a aplikace*, České Budějovice: Teologická fakulta JU, 2010.

OPATRNÝ Michal: *Služba potřebným – diakonie jako konstitutivní prvek praxe církve*, in: MARTINEK Michael (a kol.): *Praktická teologie pro sociální pracovníky*, 2. vydání, JABOK, 2008, 62–71.

OPATRNÝ Michal: *Vliv teologie osvobození na pastorační a charitativní práci v Evropě*, in: CÁB Michal, MÍČKA Roman, PELECH Marek: *Mezinárodní symposium o teologii osvobození*, sborník příspěvků, České Budějovice: Teologická fakulta JU, 2007, 58–76.

POSPÍŠIL Ctirad Václav: Jako v nebi, tak i na zemi. Náčrt trinitární teologie, Praha – Kostelní Vydří, Krystal OP – Karmelitánské nakladatelství, 2007.

POSPÍŠIL Ctirad Václav: Teologie služby, Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

ROLOFF Jürgen: Zur diakonischen Dimension und Bedeutung von Gottesdienst und Herrenmahl, in: SCHÄFER Gerhard K., STROHM Theodor: *Diakonie – biblische Grundlagen und Orientierungen*, Ein Arbeitsbuch, Heidelberg: Veröffentlichungen, des Diakonie Wissenschaftlichen institut an der Universität, 1998, 186–201.

ROTTER Hans: Osoba a etika, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997.

SCHMAUS Michael: Život milosti a milostiplná, Bratislava: Římsko-katolická Cyrilometodějská bohoslovecká fakulta University Komenského, 1993.

ŠTICA Petr: Cizinec ve tvých branách. Biblické podněty pro etickou reflexi migrace, Praha: Karolinum, 2010.

THYEN Hartwig: Gottes – und Nächstenliebe, in: SCHÄFER Gerhard K., STROHM Theodor: *Diakonie – biblische Grundlagen und Orientierungen*, Ein Arbeitsbuch, Heidelberg: Veröffentlichungen, des Diakonie Wissenschaftlichen institut an der Universität, 1998, 263–296.

WEBER Helmut: Všeobecná morální teologie, Praha: Zvon – Vyšehrad, 1998.

WEISMAYER Josef: Život v plnosti, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1994.

ZERFAß Rolf: Lebensnerv Caritas. Helfer brauchen Rückhalt, Herder, Freiburg i. Br. 1992.

Život z víry, překlad 2. dílu katolického katechismu pro dospělé, Německá biskupská konference (1995), 2. vydání, České Budějovice: Teologická fakulta JU, 2005.

Časopisecké statě

LEHNER Markus: Prokrustovo lože – systematizace pastorálky, in: *Teologické texty 5* (1996) 148–151.

MARTINEK Michael: Sociální nauka církve jako most mezi církví a sekulární společností, in: *Caritas et veritas 2*, 2011, 15–18.

ŠTICA Petr: Podobenství o milosrdném Samařanovi (Lk 10,25–37) jako inspirativní text pro étos sociální a charitativní práce – Biblické podněty pro praxi pomáhání, in: *Theologos* 2, teologická revue, Prešov: Prešovská Univerzita v Prešově, Řecko-katolická teologická fakulta, 2010, 54–74.

ŠTICA Petr: Vztah Bible, biblické hermeneutiky a křesťanské sociální etiky – Metodologické poznámky k utváření teologicko-etické reflexe, in: *Acta Universitatis Carolinae Theologica* 1 (2011) 37–51.

Internetové zdroje

BENEDIKT XVI.: Dobročinnost je příležitostí k evangelizaci, www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=15971, (24. 2. 2012).

BENEDIKT XVI.: Křesťanská charita zvěstuje Kristovu lásku – po jeho vzoru až k oběti života, <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=14615>, (27. 5. 2011).

BENEDIKT XVI.: Pevná identita charitativní instituce je službou, www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=12808, (13. 5. 2011).

OPATRŇÝ Michal: Diakonická teologie, skriptum, České Budějovice: TF JU, 2007, <http://www.tf.jcu.cz/getfile/02b0d12a07a8d2e8>, (3. 3. 2012).

OPATRŇÝ Michal: Církevní diakonie, nebo diakonická církev? Nástin katolické diskuze o diakonii jako konstitutivním prvku církve, <http://diakonie-zapad.evangelnet.cz/>, (27. 12. 2011).

POMPEY Heindrich: Kriticko-inšpirující viera, Teologicko-biblické pořady církevné charity na příkladě milosrdenstva, in: *SúčasnÉ formy chudoby a milosrdná pomoc*, Bratislava 2002, 22, citováno in: OPATRŇÝ Michal: *Diakonická teologie*, skriptum, České Budějovice: TF JU, 2007, <http://www.tf.jcu.cz/getfile/02b0d12a07a8d2e8>, (3. 3. 2012).

Lexika

MATOUŠEK Oldřich: Slovník sociální práce, Praha: Portál, 2003.

METTE Norbert: Diakonia, in: *Lexikon der Pastoral: Lexikon für Theologie und Kirche kompakt*, sv. 1, Freiburg – Basel – Wien: Herder, 2002.

RAHNER Karl, VORGRIMLER Herbert: Teologický slovník, 1. svazek, Praha: Zvon, 1996.

Seznam použitých zkratek

(ed.) – editor

Charita ČR – Charita česká republika

srov. – srovnej

Použité zkratky církevních dokumentů

AG – Ad gentes

GS – Gaudium et spes

CHL – Christifideles laici

KKC – Katechismus katolické církve

CIC – Kodex kanonického práva

LG – Lumen gentium

**Biblické zkratky: Písmo svaté Starého
a Nového zákona,
Ekumenický překlad, 1985**

Knihy Starého zákona

Genesis (1. kniha Mojžíšova) – Gn
Exodus (2. kniha Mojžíšova) – Ex
Leviticus (3. kniha Mojžíšova) – Lv
Numeri (4. kniha Mojžíšova) – Nu
Deuteronomium (5. kniha Mojžíšova) – Dt
Kniha Jozue – Joz
Kniha Soudců – Sd
Kniha Rút – Rt
1. Samuelova – 1 S
2. Samuelova – 2 S
1. Královská – 1 Kr
2. Královská – 2 Kr
1. Paralipomenon (1. kniha Letopisů) – 1 Pa
2. Paralipomenon (2. kniha Letopisů) – 2 Pa
Kniha Ezdrášova – Ezd
Kniha Nehemjášova – Neh
Kniha Ester – Est
Kniha Jób – Jb
Kniha Žalmů – Ž
Kniha Přísloví – Př
Kniha Kazatel – Kaz
Píseň písní – Pís
Izajáš – Iz
Jeremiáš – Jr
Pláč – Pl
Ezechiel – Ez
Daniel – Dn
Ozeáš – Oz
Jóel – Jl
Ámos – Am
Abdijáš – Abd
Jonáš – Jon
Micheáš – Mi
Nahum – Na
Abakuk – Ab
Sofonjáš – Sf
Ageus – Ag
Zacharjáš – Za
Malachijáš – Mal

Knihy Nového zákona

Matouš – Mt
Marek – Mk
Lukáš – L
Jan – J
Skutky apoštolů – Sk
Římanům – Ř
1. Korintským – 1 Kor
2. Korintským – 2 Kor
Galatským – Ga
Efezským – Ef
Filipským – Fp
Koloským – Ko
1. Tesalonickým – 1 Te
2. Tesalonickým – 2 Te
1. Timoteovi – 1Tm
2. Timoteovi – 2Tm
Titovi – Tt
Filemonovi – Fm
Židům – Žd
Jakub – Jk
1. list Petřův – 1 Pt
2. list Petřův – 2 Pt
1. list Janův – 1 J
2. list Janův – 2 J
3. list Janův – 3 J
List Judův – Ju
Zjevení Janovo – Zj

Přílohy

Příloha č. 1 – Schéma – Skutky milosrdenství

Skutky milosrdenství v období raného židovství, v podobě, ve které byly přejaty od starých Egyptanů, a kterou později přejali i křesťané:²⁶⁵

1. *sytit hladové a dávat žíznivým napít,*
2. *oblékat nahé,*
3. *navštěvovat nemocné,*
4. *pohřbívat mrtvé a utěšovat umírající,*
5. *vykupovat zajatce,*
6. *vychovávat sirotky a poskytovat přístřeší bezdomovcům,*
7. *vybavovat neprovdané chudé dívky věnem.*

Starozákonní období

Novozákonní období

Skutky milosrdenství odvozené přímo z Mt 25,34-40, s již sedmým doplněným skutkem, který byl doplněn až v pobiblickém období:²⁶⁶

1. *Viste – navštěvovat nemocné*
2. *Poto – napájet žíznivé*
3. *Cibo – sytit hladové a dávat žíznivým napít*
4. *Redimo – navštěvovat vězněné*
5. *Tego – oblékat nahé*
6. *Colligo – ujímat se pocestných*
7. *Condo – pochovávat mrtvé*

---

²⁶⁵ Srov. MATOUŠEK Oldřich a kol.: Základy sociální práce, 32.

²⁶⁶ OPATRŇY Michal: Diakonická teologie, 12.

Příloha č. 2 – Schéma – Princip vztahů konstitutivních prvků v procesu uskutečňování církve

